
LES ARRELS MARGALIDANES DEL POBLE DE XALÓ

Antoni Mas i Forners

Joan-Lluís Monjo i Mascaró

Josep Mas i Martí

**LES ARRELS MARGALIDANES
DEL POBLE DE XALÓ**

Ho edita: Ajuntament de Santa Margalida
Primera edició: Juliol 2009
Coordina la col·lecció: Antoni Mas

Dip. Legal: PM 1810 2009

Disseny i maquetació: www.accentgrafic.com
Impressió: Gràfiques SIBA, SL
Tel. 971 52 32 44
07450 SANTA MARGALIDA
(Mallorca)

LES ARRELS MARGALIDANES DEL POBLE DE XALÓ

Antoni Mas i Forners
Joan-Lluís Monjo i Mascaró
Josep Mas i Martí

Mallorca 2009

Presentació

Santa Margalida i Xaló són pobles germans. Ho són de manera institucional des de 1998, gràcies a l'agermanament entre els dos municipis, però feia segles que els dos pobles ho eren a tots els efectes. D'ençà de 1609 -1610, quan s'expulsaren els moriscs del Regne de València. Fou aleshores quan, com a mínim, cent cinquanta margalidans s'establiren a Xaló i passaren a constituir la majoria d'aquella nova població valenciana. Amb el temps, tots, xaloners i margalidans, ho oblidaren. Ara, a 2009, quatre-cents anys després, estam de sort perquè, gràcies a l'agermanament, ens hem retrobat i ens coneixem. El llibre que teniu a les mans és obra d'un margalidà, d'un tarbener i un xaloner, que han fet i fan feina desinteressada perquè els seus –els nostres– pobles, Santa Margalida, Tàrbena i Xaló puguin conèixer els orígens de la germanor. Si voleu saber per què és que Santa Margalida i Xaló són pobles germans, llegiu aqueixes planes. Hi trobareu el record d'aquella gent que va partir de Santa Margalida amb l'esperança d'una vida millor, que va trobar a Xaló, però mantenint el record del poble d'on provenien. Sabreu per què és que som germans, de nissaga i de fets.

El batle

Martí Àngel Torres Valls

La regidora de Cultura

Maria Rosa Pastor Gual

“Yo mossèn Andreu Torrella, rector de Xaló (...) desposí (...) a Miquel Ordines, llaurador, fill de Bertomeu Ordines y de Margalida Mengual, natural de la vila de Santa Margalida del Regne de Mallorca, resident en lo lloch de Xaló, ab Antonina Riera, donzella, filla de Jaume Riera y de Joana Mestre, natural de dita vila y resident en Xaló.”

Arxiu Parroquial de Xaló, Quinke libri, matrimonis, full. 51.

Casament de 22 de desembre de 1620

Introducció

Aqueix llibret, per què no reconèixer-ho, és una obra fruit de les circumstàncies. Però tan sols que ens entenguem: això no vol dir que siga un treball fet precipitadament i amb poca cura. No, no és això, just al contrari; el que teniu a les mans és un resum d'una feina en curs i a la qual ja fa devers deu anys que hi dedicam una part significativa del nostre temps. Un treball que, d'altra banda, continuarà tirant envant, perquè el feim per estimació a la nostra gent i a la nostra història. Si, ací i ara, vos oferim el resultat provisional d'aqueixa feina –i d'aquí que vé que diguem que és de circumstàncies– és perquè hi ha dues avinenteses que en justifiquen la publicació i que, fins i tot, la fan necessària: el desè aniversari de l'agermanament entre Santa Margalida i Xaló i, d'altra banda, el quatre-centè aniversari de l'expulsió dels moriscs del Regne de València (1609) i dels inicis de l'emigració mallorquina cap als territoris que els moriscs havien hagut de deixar abandonats (1610). Una fita que marca l'inici de la relació entre Mallorca i determinades comarques del País Valencià, sobretot de la Marina i del Comtat, i, d'altra banda, entre Santa Margalida i Xaló. Tot plegat és el que mirarem d'explicar en les planes que segueixen, que hem tractat d'escriure amb tot el rigor que pertoca, però també de manera clara i entenedora.

Abans de prosseguir, volem manifestar el nostre agraïment a diverses persones, que d'una manera o l'altra han contribuït a fer possible la publicació d'aqueix estudi. En primer lloc, a en Martí Torres, batle de Santa Margalida, i a na Maria Rosa Pastor, regidora de Cultura d'aqueix Ajuntament, pel seu suport, per la seva paciència i per haver fet sempre costat a aqueixa iniciativa, suport que demostren amb el patrocini d'aqueixa obra. Igualment, a Joan Seguí, secretari de l'Ajuntament de Santa Margalida, per haver permès que, més d'una vegada, un dels autors paràs poc esment en les seves obligacions administratives i fes cas, desinteressadament, als seus sentiments de poble.

També volem fer costar el nostre agraïment a Jaume Noguera, regidor de Cultura de l'Ajuntament de Xaló, per la seva ajuda inestimable en el coneixement del Xaló del passat. De la mateixa manera, volem agrair al personal dels diferents arxius i biblioteques que hem consultat que ens hagin facilitat de manera tan diligent la nostra recerca; volem fer un esment especial a en César Murillo, director de l'Arxiu Diocesà, a Pablo Aranda, rector de la parròquia de Xaló, i a Carmina Morant Monserrat, bibliotecària de Xaló. També volem manifestar el nostre agraïment a la *Fundació Baleària. Terra de retrobament*, per facilitar els contactes entre els autors, que sempre es converteixen en viatges. Volem agrair especialment a l'associació *Margalidans agermanats*, i part damunt tot al seu president Joan Femenia, el suport incondicional en aqueix treball. També volem agrair a aquella associació i a la seva "germana", *Agermanaments de Xaló*, el seu treball, intens i desinteressat, per reforçar els vincles que uneixen els nostres pobles. El nostre agraïment també, als ajuntaments de Santa Margalida i Xaló, per prestar un suport institucional intens i decidit a un agermanament fruit d'una història, una nissaga, una llengua, uns llinatges i una cultura compartides.

Aquest llibret, d'altra banda, no pretén ésser un treball en profunditat de les circumstàncies socioeconòmiques de Xaló i Santa Margalida en el segle XVII –que ha estat objecte d'estudi en altres obres¹ sinó, simplement, donar a conèixer les característiques bàsiques del moviment migratori que, des de Santa Margalida es dirigí cap a Xaló i altres pobles veïnats i, a més, estudiar el paper que jugaren els emigrants margalidans en la formació del poble cristià de Xaló, esdevenguda després de l'expulsió dels moriscs. Però, per poder fer-ho de manera adequada, és necessari referir-se abans al procés en què s'inclou tot plegat, la colonització –o repoblació– de les comarques del Regne de València després de l'expulsió dels moriscs, esdevinguda a 1609. Per dur a terme aqueix apartat introductori ens hem basat directament en treballs nostres anteriors; això sí, enriquits amb dades que –pensam– són més que rellevants.

Els autors

Santa Margalida-Tàrbena-Xaló, juny de 2009

---

¹ Vegeu: Mas i Forners, Antoni (1997). Mapa de la Vila de Santa Margalida en el segle XVII, Santa Margalida; Mas i Martí, Josep; Noguera i mengual, Jaume (2007). La terra i la gent del Xaló repoblat. València.

L'impacte de l'expulsió dels moriscs en la societat valenciana

Hi ha un cert consens a l'hora d'afirmar que l'expulsió dels moriscs, ordenada per Felip III a 1609, suposà la pèrdua de prop d'un terç de la població del Regne de València.² Així doncs, l'expulsió una minva sobtada dels ingressos del fisc reial i, part damunt la resta, de les rendes feudals que ingressaven els senyors que tenien feus habitats majoritàriament o totalment per moriscs. Així doncs, tant al rei com als senyors els era urgent que tornar a poblar els dominis senyorials. Tanmateix, les característiques de la demografia cristiana del Regne de València –amb un creixement molt dèbil– impedí ocupar ràpidament la totalitat dels territoris abans poblats pels moriscs. Els senyors valencians procediren ràpidament a la recolonització dels seus dominis mitjançant la concessió de cartes pobles o nous establiments, que provocaren moviments de població important dins el regne de València. Però a les zones muntanyoses del sud del país, més poc aptes per als usos agraris –i en principi menys atractives per als cristians de natura valencians– bona part dels colons procediren de fora del regne, sobretot de Mallorca. Els illencs, a bona part de les poblacions de la Marina, es convertiren en el col·lectiu repoblador –o colonitzador–absolutament majoritari. Per explicar per què s'esdeengué així, caldrà fer referència a quina era la situació que es vivia a Mallorca aquells mateixos anys.

---

² Sobre l'expulsió i els seus efectes, podeu consultar les planes que hi dedica Antoni Furió a *Història del País Valencià*, València (1995).

Mallorca i Santa Margalida a darreries del segle XVI i en els inicis del segle XVII³

Els diferents estudis sobre la distribució de la terra de darreries del segle XVI -majoritàriament basats en els cadastres (estims) del 1578- mostren que les grans explotacions (possessions) ocupaven el gruix de la superfície dels diferents municipis de la Part Forana. En tots els municipis de què es disposa de treballs sobre aquest aspecte (Felanitx, Manacor, Muro i Santa Margalida), les grans tinences suposaven més del 90% de l'extensió total de cada un. Tots els indicis i referències que es coneixen sobre altres municipis indiquen que aquesta era la tònica de tota la ruralia mallorquina de l'època. Segurament, les grans tinences ocupaven, en el conjunt de la ruralia, una extensió superior al 80% de la seva superfície, si aquesta no era, com s'ha vist, superior al 90% (vegeu la taula). L'anterior i l'extremada polarització en la distribució de la possessió de la terra a cada terme, i també dins les mateixes comunitats rurals, explica que la majoria de les seves famílies pageses tenguessin patrimonis insuficients per a la subsistència. Concretament, el 60,1% dels posseïdors de Campos, el 57,1% dels de Felanitx, el 57,5% dels de Manacor, el 49,3% dels de Muro i els 60,9% dels de Santa Margalida tenien béns amb una valoració igual o inferior a 200 lliures, que solien consistir en una casa i en una o dues -com a molt.- parcel·les de terra. La polarització era encara més accentuada a Pollença i Alcúdia, viles on el 57,4 i el 71,9% dels posseïdors –respectivament– tenia béns valorats entre 0 i 100 lliures.

Per a la majoria d'aquests posseïdors el conreu de les seves terres els devia resultar insuficient per assolir la subsistència, atesos l'entitat del seu patrimo-

---

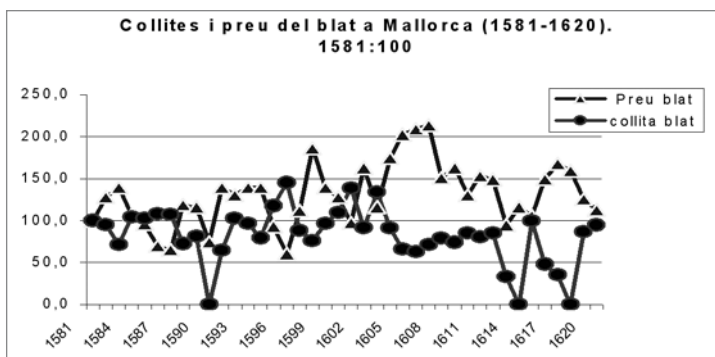
³ Podeu consultar les fonts en què es basa aqueix text al llibre d'Antoni Mas i Joan-Lluís Monjo (2002): Per poblar lo regne de València. Lemigració mallorquina al País Valencià en el segle XVII. Mallorca.

ni, els rendiments mitjans de la terra i els càlculs de consum de cereals per a aquesta època. Tot plegat impedia l'autoreproducció de la gran majoria de la població de la ruralia al marge de les grans explotacions, on es concentrava el gruix de l'oferta de treball –ja fos temporal o fixa, com els missatges i de terres en arrendament, fonamentalment petites parcel·les cedides en forma de rotes.

Aqueixa situació s'agreujà pel continu creixement de la població que seguí la Germania, que va provocar la subdivisió continuada de les tinences pageses. El 1573, segons es desprèn de la recaptació del morabatí, es recuperaren, per primera vegada, els nivells demogràfics assolits en la primera meitat del segle XIV (el 1329). Aquest creixement, si atenem a estudis centrats en altres fonts, com talles, estims i registres parroquials, degué ésser molt superior al que reflecteix la recaptació d'aqueix impost i, d'altra banda, mostren com la tendència a l'augment de la població es mantenia a darreries del segle XVI i en els inicis de la següent centúria. Així es desprèn, per exemple, de l'evolució del nombre de contribuents als estims de diferents poblacions. A Santa Margalida, el nombre de contribuents s'hauria quintuplicat respecte del 1459; a Manacor, s'hauria duplicat entre el 1511 i el 1581; allò mateix esdevengué a Pollença entre el 1501 i el 1608 i a Alcúdia entre 1500 i 1600.

L'augment de la població se sustentava en la intensificació del treball a les parcel·les posseïdes per la petita pagesia i, sobretot, per l'eixampla de l'àrea de conreu a les possessions i, també, per l'arrendament de trossos de garriga (rotes) de les possessions i de les comunes als estrats més pobres de la pagesia. La naturalesa primordialment extensiva d'aqueixa expansió, que suposà la rompuda i el conreu de terres marginals, fins aleshores dedicats a les pastures, aviat causà la caiguda dels rendiments, la minva del producte per càpita i, en el primer decenni del segle XVII, la detenció del creixement de la producció cerealícola, que en alguns casos, com fou el d'Alcúdia, ja s'hauria produït a darreries del segle XVI. De més a més, cal tenir en compte que, regularment, la producció de cereals de l'illa era insuficient per al consum de la població, la qual cosa que en feia imprescindible la importació. Aquesta manca afectava tant a la Ciutat -un dels principals centres de consum- com a les viles, ja que bona part de les collites n'era detreta directament mitjançant els delmes i altres drets feudals -rendes a part de fruits, com la tasca- i els arrendaments de les possessions. Això feia que els municipis de la Part Forana es vessin forçats a adquirir blat per al consum dels seus veïnats i, fins i tot, per a la sembra. Per tant, en els primers decennis del segle XVII, quan la produc-

ció de cereals iniciava el seu declivi, amb un raig-i-roll de males anyades que tengué el seu cim al 1613, la població mantenia la seva tendència a l'alça i els preus dels blats s'havien incrementat de manera significativa, la situació devia ésser especialment crítica.

Font: elaboració pròpia a partir de Vaquer (1987)

Santa Margalida no escapava d'aqueixa situació de crisi. En les darreries del segle XVI Santa Margalida era una vila dedicada fonamentalment a l'agricultura i amb una població de prop de 2.000 habitants. Estava caracteritzada per la duresa del règim senyorial i per una polarització en la distribució dels béns molt accentuada. El 1578, el 96% de l'extensió del terme estava constituït per grans explotacions (possessiones) i els immobles del 61% dels veïns posseïdors de béns –no tots en tenien– només suposaven el 7% del valor del terme⁴. Aquestes desigualtats s'accentuaren per mor de la subdivisió patrimonial causada pel creixement accelerat de la població; un creixement que revestí proporcions espectaculars, tal com es desprèn de l'evolució del nombre de veïnats del terme que contribuïen a les talles o que apareixen en les estimacions de béns (cadastres):

⁴ Aqueixa descripció prové de Mas (1997).

Santa Margalida (1459-1613)

Evolució del nombre de veinats del terme que contribueixen a les talles i estims

Any	1459	1553	1567	1581	1595	1613
TOTAL	95	204	307	336	389	480
1459:100	100	214,7	323,2	353,7	409,5	505,3
1553:100	-	100	150,5	164,7	190,7	235,3

Aqueix creixement de la població suposà un increment de les despeses de la hisenda municipal derivada de la compra de queviures, sobretot blat i ordi⁵, cosa no va fer altra cosa que contribuir a incrementar l'endeutament crònic que patia la municipalitat.⁶ A més, les possibilitats de recaptació del municipi estaven estroncades per la pobresa de la majoria de la població i, també, per l'elevat nombre d'insolvents.⁷ És precisament a una acta municipal del setembre del 1611, en què s'exposaven les dificultats recaptatòries, en què es localitza l'única referència explícita a l'emigració cap a València en els llibres de Consells municipals. "Los dinés faltan [deia el jurat margalidà] per so que hi a molts manfallits [deutors], los uns que són a València, altres que són morts."⁸ A mitjan segle XVII, els representants del municipi de Santa Margalida també es feien ressò de l'emigració cap a València. Segons aqueixos síndics, com a conseqüència dels plets que enfrontaven el municipi amb el comte de Santa Maria de Formiguera, la vila hauria perdut prop de 400 habitants, la majoria dels quals s'havien establert al regne de València.⁹ Concretament, segons en Joan Fluixà, síndic del municipi de Santa Margalida

---

5 Poden servir d'exemple les següents: el 27 de març de 1603 el Consell de la Universitat de Santa Margalida resolgué prendre "alguna suma de forment de alguns particulars per a subvenir los poblados de nostre vila per arremediar las nasasitats de aquells"; el 29 d'agost de 1604 resolgué comprar blat i ordi per a repartir als pobres; el 21 d'agost, dedicar les rendes de l'arredament de les pastures comunals a comprar blat per a la botiga; el 5 de novembre de 1606, comprar 400 quarteres de blat; el 30 de novembre, comprar la primícia del rector per tal de disposar de cereals; el 10 de desembre, fer un tall per pagar 140 lliures degudes en concepte d'adquisició de blat; el 22 de gener de 1608, endeutar-se per valor de 400 lliures per comprar blat; el 30 de març, comprar 15 quintars d'arròs per a les famílies del terme; el 22 d'octubre, adquirir 300 quarteres de forment, mestall i ordi; el 3 de novembre de 1609, manllevar 100 quarteres de forment i 100 d'ordi; el 4 de desembre de 1612, deixar forment als veinats per sembrar (Font AMSM, *Consells*).

6 Agreujat per les despeses que suposaven els nombrosos plets, sobretot de caire antisenyorial, i per la resistència que oferia l'aristocràcia terratinent -possedidora de la majoria del terme- a contribuir a les talles Antoni Mas Desposseïó...

7 Antoni Mas Desposseïó...

8 Arxiu Municipal de Santa Margalida, Consells, 9. Sessió del 21 de setembre de 1611.

9 Notícia documental donada a conèixer per Pere de Montaner-Aina Le-Senne (1977-1978). "Aproximación al estudio de la formación de la clase noble en Mallorca: El patrimonio de los Formiguera en el siglo XVII", *Trabajos de Geografía* núm. 34, Palma, p. 77.

a 1647, per mor “de intentar el padre del Conde, con la mano poderosa de ministro, siendo procurador real del Reyno de Mallorca, el querer tenir superioridad y mando en dicha villa, viendo por ello sus naturales deteriorarse su condición, y no sufriendoles sus ánimos ser menos que las demás villas, y lugares de Mallorca, que todas se rigen por la jurisdicción real de V. Magestad, desempararon de una vez sus casas y haciendas más de quatrocientas personas”.¹⁰ Un any després, un altre sindic margalidà, n’Antoni Mulet, precisava que “en lo antiguo por no poder tolerar los vezinos las terribilidades del padre del conde, que hoy es, ya desempararon la villa centenares de personas, y se fueron al reino de Valencia, y a otras partes a vivir”.¹¹ Aqueixa xifra –400 persones–, no pareix que fos una exageració intencionada, ja que, només a Xaló, es documenten prop de 150 persones nascudes a Santa Margalida. I, de més a més, s’ha de tenir en compte que els margalidans constituïen bona part –de vegades, la localitat d’origen majoritària– de la població assentada en altres termes valencians, com Castells de Serrella i la Vall d’Ebo. La presència de margalidans també resultava significativa a d’altres termes, com el de Tàrbena, o a la Vall de Seta. De més a més, els nadius de Santa Margalida apareixen assentats a un bon esplet de poblacions valencianes, sobretot de la Marina i de les seves proximitats.

Mallorca, terra d’emigrants

La situació anteriorment descrita explica que en el darrer quart del segle XVI ja es documentin moviments migratoris d’una certa entitat, que tenien a Ciutadella i Sardenya -i, en aqueixa illa, sobretot, la ciutat de Càller-, com a principal destinacions. En Francesc Serra de Gayeta ja documentà els preparatius de 18 veïnats de Pollença i les seves famílies –en total, entre els uns i els altres, de 75 persones- que l’octubre de 1599, tenint propòsit i deliberatio de partir-nos de Mallorca a la insigne i preclara ciutat de Caller de la illa de Sardenya, contractaven al Port d’Alcúdia el seu viatge cap a aquella ciutat. I, un any més tard, un testimoni d’un procés localitzat per n’Onofre Vaquer afirmava que aquell any, “en la ciutat de Càller (...) se moriren més de cent homes de Felanig”. A més, en la població sarda de Villamar existeix, segons reporta el mateix autor, un barri mallorquí (“quartiere maiorchino”) on el segle XVII es documenta la presència de mallorquins. A 1600 mateix, Felip III es queixava que el virrei de Mallorca no l’hagués informat que, per mor de la situació que

---

¹⁰ Exposició d’en Joan Fluixà de 1647. Arxiu de la Corona d’Aragó, lligall 1.505.

¹¹ Arxiu de la Corona d’Aragó, lligall 1.505.

es vivia a l'illa “muchos de la parte forana [la ruralia de l'illa] apretados de la necesidad en que se las ha puesto el mal gobierno que ha avido en esse Reyno en el repartimiento de los trigos y en la administración del dinero de la consignación se han ydo a bivar a Cerdeña y a otras y que con aver sido de estos de algunos mesos acá en número de más de mil y quinientas personas ay más de otras cinco mil que quieren hazer lo mismo” (Juan, 2008, p 340.)

Aqueixa situació formava part de l'agenda diària del virrei de Mallorca en el moment de l'expulsió dels moriscs, el valencià Joan de Vilaragut, senyor de la baronia d'Olocau. El virrei coneixia perfectament -de fet, ell mateix n'era afectat als seus dominis- la sagnia demogràfica provocada per l'expulsió dels moriscs i la urgència de procedir a la repoblació. Així doncs, no resulta gens estrany que el virrei actuàs de pont entre les autoritats mallorquines i els senyors feudals de les comarques del Marquesat i la Marina, que havien perdut 2/3 parts dels seus efectius a fi d'atreure-hi pobladors des de Mallorca. El virrei va organitzar, possiblement de manera conjunta amb els senyors feudals de la Marina, la captació i el transport de pobladors mallorquins cap al seus dominis (Costa, 1977-78, p. 80-81). Respecte d'això, resulta ben il·lustratiu que s'hagi pogut documentar que, el mateix virrei, a Mallorca estant, organitzà (20 d'agost del 1610) l'assentament de quatre pagesos mallorquins al seus dominis d'Olocau mitjançant la redacció d'una carta pobla (Lloret, 2003).

De fet, el virrei es convertí en l'organitzador, amb l'oposició dels jurats del Regne, de la migració cap al Regne de València, molt poc temps després de l'expulsió dels moriscs. Tal com indica Josep Juan (2008, p. 344-348) és possible que la seva vinculació amb el duc de Lerma –i marquès de Dènia– tingués a veure amb una de les principals destinacions de la migració mallorquina: el marquesat de Dènia (i, per extensió tota la resta de la comarca de la Marina i part de la del Comtat. És més que probable que Joan de Vilaragut comptàs amb la col·laboració d'altres senyors feudals (el duc de Gandia, el marquès d'Aitona, el baró d'Íxer) que posteriorment poblaren els seus dominis amb colons mallorquins. En tot cas, cal remarcar que el procés migratori, fos objecte de l'oposició dels jurats del Regne de Mallorca que, ben de tot d'una denunciaren l'actuació així del virrei. Així, denunciaren (14/oct./1609) que el virrei “donà (...) orde (...) que anassen en las vilas de Porreras, Petra y Menacor per a procurar persuadir alls habitants de dites viles que ab se casa, família y infants se desvezinan d'est regne de Magestad y vagen a poblar terras de particulars de les quals ninguna utilitat dita se Magestad ne reporta y que ya n'han arribats alguns par a capitular ab V. Ilma. Señoria.” Els jurats

del Regne pretenien (22/oct./1609) que “ningú se despoble de Mallorca”, tot argüint els perjudicis que això causaria al regne i al patrimoni del rei (“se ha de despoblar est Regne de vostra Magestat que seria la gran destructió sua y de la hazienda y patrimoni de vostra magestad (...) de est son regne que està tan esposat a perill d’enemics”. El virrei, però, comptà amb uns aliats decidits, els síndics de la Part Forana, que feren costat (15/oct./1609) a l’organització del procés migratori. Els esmentats síndics exposaven que “moltes personas y pobladors d’aquest regne se’n volen anar per poblar-se en lo regne de València” i defensaven que no s’hi posàs cap impediment, tot argüint que “basta V. S. haver vist la necessitat y treballs que petexen los pobladors los quals no poden remediare la major part de l’any puix la major part de l’any no troben jornal per poder viure (...) y puis nro. Señor ha uberta la porta per a tants pobres qui no poden remediare (...) no deu permetre V. S. Il·lma donar lloc a tals impediments antes bé affavorir-los y animar-los en les embercations puis aportats a poder treballar se evitaren alguns peccats de què estan costrets per les necessitats se segueixen en lo present Regne”. Mentres la polèmica encara prenia amb força, alguns migrants ja s’havien desplaçat a València a fer el primer reconeixement del terreny: el 22 d’octubre de 1609 s’afirma que “han ja embarcats alguns per anar a regonèxer les terres y lochs ahont volen poblar-se”. Prop d’un any més tard, ja es documenten les primeres referències (30/agost/1610) a la intensitat del procés migratori. En aqueixa data, els jurats demanaren que “ningunes casades ni singulars persones vagen a poblar-se en altre part” atès que “a causa de l’extirpació dels moriscos (...) molts habitants del present regne han mudat son domicili y desveinat d’aquell y va la cosa tan augment que V. S. Ab sa mà forta attallant o és cert que lo dany anirà sempre creixent”. La preocupació dels jurats es fa evident en el fet que el 22 de setembre de 1610 s’ordenàs l’elaboració d’un cens dels migrants. En l’ordre s’indicava que “per quant per part dels mag[ni]ff[ic]s jurats del present regne nos és astat (...) [representat] ab suplicació per lo síndich de dita Universitat (...) que mols abitadós de acaxes vil·las se van despoblant d’ellas y del present regne an Vallència y altres parts”; d’altra banda, es manava als batles que “quiscun de vosaltres en son bal·liu” fessen una llista de totes “quantas persones en son bal·liu així òmens com dones y mijons se’n són anats de acaxes vil·las fora del present regne per poblar-se en València o an altres parts acusant-nos del nombre de hòmens desseparadament axí dels òmens y mijons”.¹²

---

12 Arxiu Municipal d’Alcúdia. Cort Reial. Volem agrair aqueixa dada documental a Antoni Domingo i a Glòria Druguet.

Joan de Vilaragut morí pocs mesos després, el desembre de 1610. El seu substitut, durant nou mesos, de manera interina, fou el mallorquí Pere-Ramon Safortesa, aleshores procurador reial, que fou substituït de manera definitiva en el càrrec pel valencià Carles Coloma (Juan, 1996, p.168-171). Probablement tots dos degueren facilitar que els senyors valencians continuassen captant nous colons a les Balears per poblar els seus dominis. Així sembla indicar-ho, en el cas d'en Pere Ramon Safortesa, que aquest fou el senyor feudal més important d'una de les poblacions mallorquines més afectades per l'emigració, Santa Margalida. Segons en Josep Obrador, el duc de Gandia, senyor d'extensos dominis a la comarca de la Marina, hauria destacat en l'operació de captació de colons mallorquins, i hauria estat secundat per altres senyors feudals de l'indret, com la marquesa d'Aitona, senyora de Tàrbena (Obrador, 1952, p. 172).

Dissortadament, no hem pogut localitzar cap referència de com s'organitzà el transport i l'embarcament dels colons. Però el fet és que l'agost del 1610 ja es documenten colons mallorquins residents a València i que el mes següent les fonts mallorquines ja es fan ressò de la importància dels moviments migratoris. Així i tot, sembla que almanco part dels migrants tengueren temps de preparar el viatge. Així sembla indicar-ho, almanco, que apareguen documentats venent els seus béns poc temps abans de partir cap a València o que també ho siguen nomenant procuradors per tal que administrassen els seus béns o perquè n'alienassen una part. Per exemple, el 28 de juliol de 1610, el margalidà en Mateu Albanell (posteriorment establert a Xaló), va vendre una sort de terra, segurament poc abans de partir cap al regne de València.

Per altra part, les fonts mallorquines contemporànies fan esment explícit a la importància del procés migratori. El 22 de setembre del 1610, en una reunió del reverend comú de la població de Muro s'afirmava que en "est temps tothom se'n va a la població de València i les cases vindran a valer no res" (Fiol; Rosselló; Payeras, 1991, p. 177). L'onze d'octubre del 1611, en una sessió del Gran i General Consell del Regne, s'afirmava que "per poblar lo regne de València ha buydat molt la gent de Mallorca y se'n buyden" (Font, 1982, p. 420). Al cap de dos anys, el 1613, les autoritats mallorquines ja consideraven preocupants les magnituds del procés migratori, probablement agreujat per la carestia d'aquell any. En una de les reunions del Gran i General Consell s'exposava que

"estes temporadas (...) [han estades] tan steryls que molts d'habitadors són forçats buydar aquest Regne y mudar-se ab ses mullers y infants en altres terres

de què se han seguit los inconvenients tan notoris de pèrdues axí de persones mortes com captivades” (Juan, 1991, p. 245).

La captura dels vaixells mallorquins i la seva submissió a la captivitat no era només un recurs retòric de les autoritats. Així es pot apreciar en el procés instruït contra el capità anglès Guillem Garret, a hores d'ara una de les escasses referències directes a com es desenvolupava un viatge dels repobladors mallorquins cap a València. El 26 de novembre de 1611 l'esmentat Garret havia segrestat la tripulació (27 turcs i magribins, 11 jueus i 63 moros granadins) i la càrrega d'un viatge que s'havia iniciat amb el trajecte Alger-Tetuà. Formaven part de la mercaderia segrestada 20 captius cristians que els pirates duïen a vendre a Tetuà –el capità desvià el trajecte cap a Alacant i, com a compensació per haver rescatat els captius, demanava el favor pel seu delictes. L'interessant és que els captius cristians eren mallorquins que s'havien embarcat per desplaçar-se a la repoblació de València: “El cap[ità]n justifica esta pressa con lo siguiente, lo uno con el servicio q[ue] dize hizo a Dios en rescatar 18 ó 20 captivos christianos, la mayor parte déllos mugeres y niños mallorquines q[ue] avían sido presos por cossarios yendo de Mallorca a Valen[ci]a a poblar.” Per les edats i sexe d'aquests malaurats viatgers (“20 christianos: dos hombres, cinco mugeres y 13 niños de diferentes edades”) i per les dades de l'apresament podem imaginar que es tractava d'una remesa d'emigrats que, si havien estat capturats en la seva totalitat, devien ser familiars de colons desplaçats, atès el predomini de les dones i dels infants, tot i que part podien ser famílies desplaçades més tardanament cap a València.

Les característiques del procés migratori mallorquí cap al Regne de València

La referència anterior, com també l'exposat fins ara, pot servir per exemplificar que migració mallorquina fou, bàsicament, un moviment dirigit dels senyors valencians amb una finalitat molt clara: recolonitzar els seus feus, que havien quedats buits després de l'expulsió dels moriscs. Això segurament explica les la composició del migrants –el predomini de les famílies nuclears o extenses–, que s'assentassen majoritàriament en bloc, la seva procedència majoritària –localitats de la part forana o ruralia– i els oficis que exercien la majoria abans d'establir-se al regne de València –les activitats agropecuàries–. Sobre això, cal dir que s'han pogut localitzar poques referències sobre l'extracció social dels emigrants, que fan pensar que la gran majoria tenien patrimonis d'escassa consideració o que, fins i tot, no en posseïen. La gran majoria dels colons procedien de la Part Forana de Mallorca, de la gran majoria de localitats illenques i, en menor mesura, de les illes d'Eivissa i de Menorca. Convé parlar esment, tanmateix, que destaquen numèricament els procedents d'Artà, Lluçmajor, Manacor, Pollença i Santa Margalida, que segurament fou la localitat més afectada, en termes relatius, pel procés migratori. El predomini dels originaris de la ruralia de l'illa s'explica, pensam, pel caràcter agrari de la colonització. Malgrat això, es documenten mallorquins i descendents de mallorquins exercint un bon esplet d'oficis. Els documentats a dates més primerenques, ja devien exercir aquests oficis a Mallorca; altres els degueren aprendre al regne de València.

Pobles “mallorquins” i poblacions “mallorquinitzades”¹³

El geògraf xaloner Josep Costa (1977, 1977-1978) va mostrar que l'àrea repoblada majoritàriament o parcialment per mallorquins es localitzava al sud del Regne de València i que comprenia bona part del marquesat de Dénia, la Marina Alta, diverses localitats de la Marina Baixa, del Comtat i la Safor, com també va mostrar la seva presència en altres comarques¹⁴. Així doncs, a més

---

13 Descripció basada en la que apareix al llibre d'Antoni Mas i Joan-Lluís Monjo (2002): Per poblar lo regne de València. Lemigració mallorquina al País Valencià en el segle XVII. Mallorca.

14 La nòmina d'aquests indrets ha estat ampliada pels autors d'aquest treball a d'altres estudis. De tota manera, el que resta clar és que el procés migratori no va revestir a cap comarca la importància que havia

de Tàrbena i la Vall de Gallinera¹⁵ –, Costa assenyalava l'existència d'altres indrets repoblats en la seva pràctica totalitat per mallorquins –amb aportacions d'Eivissa– des dels primers moments que seguiren l'expulsió; era el cas, per exemple, de Llíber i la Vall de Laguar. A més, mostrava la presència significativa de mallorquins a poblacions de cristians vells i, també, que dominis repoblats inicialment amb gent d'altres orígens foren abandonats amb posterioritat i, llavors, reocupats per mallorquins.

a) Els pobles “mallorquins”

Un dels indicis més febaents del caràcter dirigit de la migració mallorquina és que, des dels inicis de la repoblació (o colonització), els mallorquins siguin la gran majoria dels signataris de les cartes pobles i dels acceptadors de terres en establiment en diferents poblacions, cocrades a la Marina i el Comtat. Els primers establiments on predominen els colons mallorquins de què hi ha constància se situen a la Vall d'Alaguar, a l'Atzúvia, a la Vall d'Ebo, a la Vall de Gallinera, a Llíber i a Tàrbena.

b) Les poblacions de colonització “mixta”

A més de les anteriors, també cal fer esment a aquelles de colonització “mixta”; és a dir, les que comptaven, des dels anys de les cartes pobles, amb un contingent de repobladors d'origen insular mesclat amb colons d'altres orígens, com valencians i castellans, amb percentatges que varien d'una població a l'altra. D'aquestes, destaquen pel seu percentatge mitjà d'insulars Benidoleig i Tollos. Amb xifres menors, entre el 10 i el 40 % i el 10 % dels seus efectius, es compten Fageca, Gata, la part alta de la Vall de Guadalest, Parcent, Pedreguer i Xaló.

c) Les poblacions “mallorquinitzades”

Però l'emigració mallorquina en les comarques del comtat i de la Marina no es reduí a l'assentament de colons amb motiu de la concessió de les cartes pobles, la majoria de les quals foren redactades abans del 1612, tot i que hi va rebre l'embranchida fonamental. Durant tota la primera meitat del segle –i en molt menor mesura, en la segona– continuaren arribant mallorquins al regne

---

assolit al nucli central de la Marina, el Marquesat i la Safor.

15 Indrets que es conexia des d'antic que havien estat repoblats per mallorquins, entre altres coses perquè els seus habitants encara recorden aqueix origen i s'autoanomenen “mallorquins”

de València. La majoria d'aquests immigrants s'assentaren a les comunitats amb una presència majoritària o notable de mallorquins. En aquests casos, hom ha pogut detectar l'existència de veritables xarxes migratòries, que s'establiren per la presència, a l'indret d'assentament, de parents, o també d'altres colons procedents de la mateixa població d'origen. Com podrem comprovar més envant, el cas de Xaló en relació amb Santa Margalida en constitueix un exemple clar i llampant.

La perduració del procés migratori, la solidesa d'aqueixes xarxes i els desplaçament dels colons mallorquins per les comarques del sud del regne de València expliquen que durant la primera meitat del segle XVII s'observi a partir de diferents fonts (sacramentals, notarials, l'onomàstica del cens de 1646) un increment en el percentatge de la presència d'illencs en la majoria de les poblacions estudiades. Així doncs, la repoblació s'hi consolidà gràcies a l'arribada de colons nascuts a les Illes. En aquestes poblacions la població d'origen mallorquí augmentà de manera significativa i, en algunes, passà a ser predominant. En algunes localitats la presència de mallorquins és posterior a la redacció de les cartes de població. En altres poblacions l'arribada de mallorquins s'afegeix a una colonització ja on els illencs ja hi eren presents –encara que, en alguns casos, només fos de manera testimonial–, de manera que el percentatge d'illencs hi augmentà de manera que el percentatge s'hi incrementà de manera molt notable. És el cas, entre d'altres, de Benidoleig, Fageca, Gata, l'alta Vall de Guadalest, Pedreguer i Xaló.

En aquests casos un hom pot parlar d'un procés de “mallorquinització”; és a dir, de l'augment, dins el total de la nòmina de pobladors, dels colons d'origen mallorquí, que en alguns casos arribaren a constituir la majoria de la població. Aquest procés s'explica per les dificultats amb què ensopegava la colonització a les terres més muntanyoses o, en general, les menys aptes per als usos agraris. Segons Manuel Ardit:

“la repoblació es dugué a terme, d'alguna manera, seguint la llei de l'oferta i la demanda. La qualitat de la terra, la seua situació, les urgències dels senyors i diferents circumstàncies d'aquesta mena influïren en les exigències, facilitant o dificultant el procés de repoblació” (Ardit, 1993, p. 209).

Això provocà que molts dels colons d'origen valencià abandonassen les terres que havien rebut i que aquestes, en bona part, fossen ocupades pels mallorquins. Així ho indicava en Josep Costa referint-se al Marquesat:

“En gran parte, los repobladores de origen peninsular –la mayoría procedentes del Marquesat i comarcas vecinas– no echaron raíces, sino que, atosiga-

dos por las imposiciones señoriales, al poco tiempo regresaron al lugar de origen o partieron en pos de clausulas más soportables. Los sustituyen, en la mayoría de casos, los payeses mallorquines, que fueron la “mano de obra barata” que, empujada por la necesidad y ante la difícil alternativa del regreso a las islas, tuvo que claudicar ante los señores territoriales” (Costa, 1977, p. 80-81).

L'actual vila de Xaló,¹⁶ és un cas singular dins el procés de mallorquinització, ja que s'hi consolidà una comunitat on més de la meitat de la població tenia les arrels en un mateix lloc de Mallorca, la vila de Santa Margalida. L'únic paral·lel que, per la seva importància, s'hi pot comparar és precisament l'altra població formada en la Vall de Xaló, la vila de Llíber, on la gran majoria dels seus habitants procedia de la població mallorquina de Lluçmajor.

---

16 Del qual ens hem ocupat amb més detall en altres estudis (Mas & Monjo, 2001b; Mas& Noguera, 2007),

La Vall de Xaló i els emigrants margalidans com a exemple del procés migratori cap a València

La colonització de la Vall de Xaló i l'assentament a l'indret de colons d'origen margalidà permet exemplificar-hi gairebé la totalitat de les característiques del procés migratori mallorquí cap al Regne de València. És per això que, abans d'entrar a descriure directament l'emigració margalidana cap a Xaló, per descriure els trets generals del procés, ho farem amb exemples referits als emigrants margalidans assentats a Xaló. Això ens evitarà reiteracions –exposar allò mateix en l'àmbit general i després únicament en el cas de Xaló– i, pensam, agilitarà la lectura del treball.

«Mudar-se ab ses mullers y infants... »

Un dels principals trets de la migració mallorquina cap a València el constitueix el predomini absolut dels grups familiars sobre el total de migrants, cosa que la diferencia clarament, per exemple, de la migració occitana cap a Catalunya. La documentació de l'època mostra com es varen contreure gran quantitat de matrimonis de marits ultrapirinenecs amb catalanes. Contràriament, els mallorquins, una vegada establits a València, sembla que preferien els matrimonis amb altres mallorquins o descendents de mallorquins o, fins i tot, amb gent procedent del seu mateix poble.

Ho podem apreciar en la reconstrucció que hem duit a terme de diverses famílies de Santa Margalida establides a Xaló:

- En Bernat Femenia “d'en Gaspar” i na Caterina Monjo “de n'Antoni Barraca” nasqueren a Santa Margalida. Es casaren en aqueixa vila el 26 de desembre de 1592. En Bernat Femenia és un dels colons anomenants a la carta pobla de la Vall de Xaló (1611); s'establí primerament a Llíber, i posteriorment a Xaló. Portaven de Mallorca els seus fills Gaspar i Pere, els quals es casaren a Xaló amb dones nascudes també a Santa Margalida: n'Isabet Pont, el primer (1625); na Margalida Serra (abans de 1620) i na Catalina Pastor, el segon (1630).

- En Llorenç Perelló “d'en Miquel” i na Margalida Pastor “d'en Martí” nasqueren a Santa Margalida. Es casaren en aqueixa vila el 25 de novembre de 1617. Devers 1620 ja estaven establerts a Xaló; portaren de l'illa les

seues filles Catalina i Margalida; en Miquel, en Joan i n'Isabet-Joan ja nasqueren segurament al regne de València. Sabem que na Catalina es casà a Xaló amb en Pere Font (1627) i, després d'enviudar, amb Antoni Ferrà (1635) –tots dos també nascuts també a Santa Margalida–, na Margalida es casà a Xaló amb l'oriolà Andrés Salón (1630), en Miquel es casà a Benitaia (Vall de Gallinera) amb na Clara Mengual (1638), i en Joan a Benidoleig amb na Bàrbera Far (1642).

Però també tenim notícia també de colons que partiren de l'illa de manera completament aïllada: no els coneixem parents ni persones del mateix poble de origen que emigraren amb ells. És el cas, per exemple del pollencí Bartomeu Campamar “de Bóquer”, de qui tenim constància per fonts mallorquines que ja el 1628 vivia a València¹⁷, i que un any abans, el 1627, segons consta en una acta matrimonial de l'Arxiu Parroquial de Xaló, s'havia casat amb la margalida Catalina Montaner, establida en aquella població.

Un reflex ben clar ferm del predomini absolut dels matrimonis, sobretot joves, en el desenvolupament de la repoblació és la freqüència que trobem en els registres de bateigs del primer decenni de la repoblació (1610-1620)¹⁸ la fórmula “cònjuges mallorquins”. Es tracta d'una dada complementària sobre la identitat dels progenitors que es refereix als colons que arribaren casats de Mallorca i que s'establiren a València encara en edat de tenir fills.

La documentació també permet resseguir l'assentament de famílies emparentades a la mateixa població valenciana, o a les seves rodalies, fins al punt que, de vegades, es pot documentar l'assentament a la mateixa població, de vegades en cronologies diverses, de grups familiars “amplis” –conformades per germans, cosins, oncles– o, també de famílies diferents vinculades per matrimonis entre els seus mateixos membres, tant per via masculina com femenina. Així s'ha pogut constatar, per exemple, mitjançant l'estudi conjunt de la documentació dels arxius municipals de Santa Margalida i de Xaló, que ha permès reconstruir acceptablement la genealogia i les relacions entre diversos grups familiars de Santa Margalida assentats a Xaló; d'una banda, entre les famílies Serra i Albanell; de l'altra, entre les famílies Capdebou i Quetgles, establits abans de la migració cap a València i que semblen l'explicació més

---

17 Hi ha dos texts de desembre de 1628 que tracten uns assumpte de deutes que devia cobrar l'esmentat Bartomeu Campamar “del Regna de València ara al present habitador y domiciliat” (ARM, Llibre d'actes del notari Antoni Torrendell 1625-1630, Sig. T-291, fol. 193 i fol. 190 v. Devem la informació a n'Antoni Domingo).

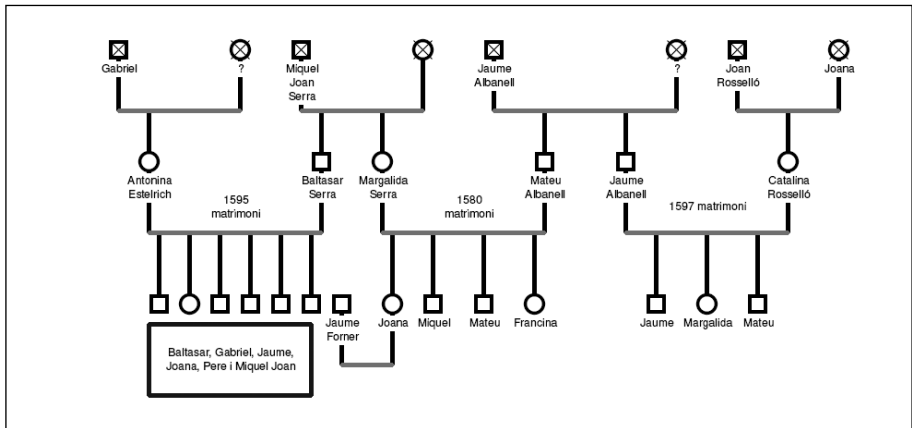
18 És clar, en aquells arxius on hi ha informació s'inicia en dates tan reculades; la majoria de sèries documentals que hem consultat comencen, però, al decenni de 1620.

plausible al seu assentament conjunt a Xaló. Lanterior, a més a més, permet intuir l'existència d'unes sòlides xarxes de relacions i, també, de solidaritat entre aquests grups familiars establits a Xaló.

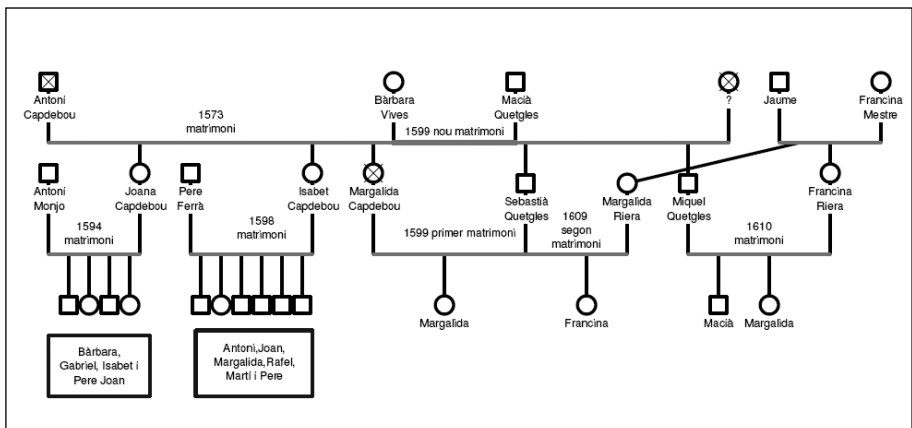
Arbres genealògics

Nota explicativa dels arbres genealògics: a) Quan una icona du una creu interior vol dir que ja era morta en el moment de l'emigració o que no va emigrar; b) En aquests arbres només hi apareixen les persones naturals o residents a Santa Margalida en el moment de l'emigració. No hi apareixen, per tant, els seus fills ja nascuts a Xaló o en altres localitats valencianes.

Les famílies Serra i Albanell

Les famílies Capdebou i Quetgles

Qui eren els emigrants?

Disposam de poques referències sobre l'extracció social dels emigrants, només referides a les localitats de Llucmajor i de Santa Margalida però que -pensem- poden resultar suficientment representatives del procés. En Bartomeu Font, tot referint-se als emigrants llucmajores afirma que diferents tipus notariales nos introducen en un tipo de emigrante, perteneciente al estamento de la pequeña propiedad y impulsado por el espíritu de conquistar-se una mayor posición ¹⁹. L'estudi del patrimoni de les activitats de diferents migrants originaris de la vila de Santa Margalida, una de les més afectades per la migració, fan pensar que la gran majoria dels emigrants tenien patrimonis d'escassa consideració o que, fins i tot, no en posseïen. En podem veure alguns casos:

En Mateu Albanell, es casà el 1580 a Santa Margalida amb na Margalida Serra, filla d'en Miquel Joan²⁰, amb la qual tengué almanco tres fills a Mallorca, en Mateu, na Francisca i n'Antonina²¹. El 1603, segons consta en els estims elaborats aqueix any, posseïa tenia una casa valorada en 45 lliures, una sort de terra d'una quarterada, valorada en altres 45 i béns mobles valorats en altres 3 lliures²². El 28 de juliol de 1610, segurament poc abans de partir cap a València, va vendre la sort a en Joan Femenia Massana per 70 lliures²³. Aqueixes 70 lliures, i potser la venda d'altres béns mobles, devien ser l'únic capital amb què comptaven ell i la seva família quan s'assentaren a la Vall de Xaló, on ja apareixen com a residents a la carta pobla del 1611²⁴.

El seu germà Jaume, casat amb na Caterina Rosselló el 1597²⁵, apareix en els estims del 1603 com a posseïdor d'una casa nova, estimada en 110 lliures; d'una altra casa, de la qual s'indica que era de la seva esposa; d'una sort de terra valorada en 60 lliures –que un hom pot suposar, pel seu valor, que devia tenir una extensió d'entorn d'una quarterada-. També es consignaren en els estims milloraments valorats en 10 lliures, mobles estimats en 5 i la

---

19 Font, 1982: 421.

20 Arxiu Diocesà de Mallorca I/66-M/1-11, Matrimonis de Santa Margalida (1), 1580, març, 11.

21 Mas-Monjo (en premsa).

22 "Matheu Albanell per la case ·XXXXV· ll. s.; la sort de Son Sant Martí ·XXXXV· ll. s.; per lo que té en case ·III· ll. s." (AMSM 1812)

23 ARM PN-677 f. 16-18.

24 Mas-Monjo (en premsa).

25 Arxiu Diocesà de Mallorca I/66-M/1-11, Matrimonis de Santa Margalida (1), 1597, juliol, 17.

percepció d'un cens de 15 sous, valorada en 10 lliures²⁶. D'altra banda, cal fer esment que en Jaume Albanell no era un pagès, o almanco no es dedicava únicament a les tasques agràries: el 1603 apareix documentat com a escolà²⁷ i el 1605 com a mestre de gramàtica²⁸. Així i tot, atesa l'entitat dels seus béns era lluny de ser una persona benestant. El 31 de juliol la seva muller Caterina va fer donació a sa mare Joana d'unes cases i corral que tenia a la vila de Santa Margalida²⁹. Cal pensar que aqueixa donació es dugué a terme poc abans de partir cap a València, com sembla indicar que es produís dos dies després que el seu cunyat Mateu i també desplaçat a València, vengués una sort de terra. Un altre cas és el d'en Baltasar Serra, fill d'en Miquel Joan i, d'acord amb l'anterior, germà de na Margalida, esposa de Mateu Albanell. El 1595 es casà amb Antonina Estelrich³⁰, amb la qual tengué a Mallorca almanco quatre fills: en Baltasar, en Gabriel, en Jaume i na Joana³¹. En els estims del 1603 apareix com a posseïdor d'una casa valorada en 40 lliures, d'una quarterada i mitja valorada en altres 40, de tres quartons de terra valorats en 64,5 lliures, de mitja quaterada de terra valorada en 63 lliures i d'una una bístia valorada en 16 lliures³². En Baltasar Serra, establert, com el seu cunyat Mateu Albanell, el 1611 a la Vall de Xaló, és un dels immigrants dels quals hem aconseguit documentar el patrimoni que tenia béns de major entitat, però que, en tot cas, no devien permetre la subsistència d'una família d'almanco sis membres i l'alimentació de la bístia de feina. El 3 de setembre de 1610 en Baltasar Serra i la seva esposa Antonina, varen vendre a en Pere Estelrich, germà de l'esmentada Antonina, la peça de tres quartons de terra que posseïen –valorada en els estims en 64,5 lliures- per només 5 sous³³. Es tracta, evidentment, d'un preu simbòlic, que pot ser responia al pagament de qualque deute o herència, que els esposos pretenien liquidar abans d'abandonar l'illa. O, simplement,

---

26 "Jaume Albanell per la casa noua ·CX· ll. s.; per la casa de sa muller ·LX· ll. s.; la terra de Famania ·LX· ll. s.; lo molí ·VIII· ll. s.; per los milloraments ·X· ll. s.; lo que té en casa ·V· ll. s.; ·XVI· s. cens de Pere Famania ·X· ll. S". (AMSM 1812)

27 Arxiu Diocesà de Mallorca I/66-M/1-11, Matrimonis de Santa Margalida (1)

28 "Jaume Albanell ha acabat de servir de mestre y la vila stà sens mestre per ansenyar los minyons" (AMSM, consells, 9, 1605, octubre, 9).

29 ARM PN 5018 f. 24v-25v.

30 Arxiu Diocesà de Mallorca I/66-M/1-11, Matrimonis de Santa Margalida (1), 1595, gener, 18.

31 Mas-Monjo (en premsa).

32 "Baltasar Serra per la casse ·XXXX· ll. s.; une quarterada migga de terra al camp d'en Gran ·XXXX· ll. s.; per una bístia ·XVI· ll. s.; per 3 cortons terra a Son Rocelló ·LXIII· ll. ·X· s.; migga quarterada a Famania ·LXIII· ll. ·VI· s. ·VIII·" (AMSM 1812.)

33 ARM PN C-677 f. 115-117.

es tractava, a la pràctica, d'una donació al seu cunyat, com la que havia fet na Catalina Rosselló a sa mare abans de partir cap a València. Una partida que, si més no en alguns casos, sembla decidida a l'aviada, com la del parent d'en Baltasar Serra³⁴, en Miquel Joan Serra, que deixà a Santa Margalida unes cases principiades que confrontaven amb unes “cases y trast de Baltasar Serra tan bé matex absent”³⁵.

Altres colons sembla que encara tenien béns de menor entitat. El 1613 en Cosme Gasias o Garcias –documentat a Xaló el 1622 i casat amb na Catalina Morell- tenia com a únic bé a Santa Margalida una casa junt “ab Toni Quetglas”. En Jaume Riera tenia únicament una casa, valorada en 25 lliures, i dos ases, valorats en 22. El fet que una part significativa dels colons procedents de Santa Margalida no apareguen en els estims de 1603 i 1613 d'aquesta població ens indica que no posseïen béns, tot i que és possible que no hi apareguessen per mor que encara no s'haguessen emancipat en el moment d'elaborar-se aquestes estimacions de riquesa. Així mateix, és possible que a 1613 alguns no hi apareguessen per haver venut o cedit els seus béns abans d'establir-se a València. En tot cas, tot l'anterior sembla confirmar que, efectivament, la gran majoria dels colons procedia dels estrats més desafavorits de la societat mallorquina de l'època.

L'èxit de la iniciativa, a part de les facilitats que haguessin pogut oferir per les autoritats, creiem que és fàcilment explicable: n'hi havia prou a prometre -i que la promesa fos avalada per les autoritats- terra a bastament a menestrals, jornalers i a pagesos que, o bé no en tenien, o els resultava insuficient per a la seva subsistència. Una gent -en paraules d'en Josep Costa- que, empesa per la necessitat, va esdevenir la “mà d'obra barata” disposada a repoblar les terres que els repobladors originaris del Regne de València abandonaven per mor del pes de les exigències senyorials³⁶

Fins quan?

L'emigració mallorquina cap al País Valencià no acabà el 1611, tot i que degué tenir l'embranchida fonamental en aquelles dates. Així ho indica, almanco, que es documenti l'arribada de nous colons als establiments que seguiren les cartes pobles i en altres fonts documentals. De fet, al llarg del

---

34 Fill d'un altre Miquel Joan Serra.

35 AMSM 2845 (1635).

36 Josep Costa: 1977, p. 80.

text ja hem esmentat diverses notícies que proven el perllongament del flux migratori, com són ara la de les famílies de colons mallorquins que havien estat capturades per pirates nord-africans la primavera de l'hivern del 1611 en el transcurs del viatge cap a València i els establiments de mallorquins a la vall de Guadalest amb posterioritat a la redacció de la carta pobla. Així mateix als llibres sacramentals valencians i a la documentació mallorquina es localitzen mallorquins residents a València que no apareixen a cap de les cartes pobles que hem tengut ocasió de consultar; per exemple –i només pel que fa als originaris de la població de Santa Margalida– aquells que portaven els llinatges, entre d'altres, Alòs, Buades, Calafat, Ferrà, Omar, Ordines, Server, Sequier i Vives establits a Xaló. Hi ha casos en què la data de matrimoni i de bateig dels fills permet comprovar fefaentment que l'establiment es produí amb posterioritat al 1610-1611. Així, en Francesc Server de Francesc i na Joana Alòs es casaren a Santa Margalida el juny de 1615³⁷, on nasqué el juliol de l'any següent el seu primer fill, en Francesc³⁸ i, en una data indeterminada, la seva filla Catalina –aquesta darrera documentada com a resident al regne de València–. Ignoram quan es desplaçaren a València, però el gener de 1633 en Francesc Server ja consta com a “absent del present Regn”³⁹ i el 1643 ell, la seva esposa Joana i la seva filla Catalina apareixen com a residents a Xaló, indret on, cal recordar-ho, s'havien establert el gruix dels colons de Santa Margalida.

El retorn cap a Mallorca

Les primeres notícies que coneixem del retorn, temporal o definitiu, a Mallorca d'alguns colons apareixen a unes notes marginals que un escrivà afegí devora les llistes de les possessions atorgades als repobladors, incloses a l'apartat d'establiments que segueix la segona carta pobla de Tàrbena (14 de desembre de 1611),⁴⁰ que permeten apreciar com part dels qui renunciaren a l'establiment que s'oferia, tornaren a Mallorca.

Un altre exemple és el d'en Jaume Albanell, margalidà establert a Xaló ja el 1611, que es personà a Santa Margalida amb un poder firmat per ell i la seva dona, na Caterina Rosselló, i un altre firmat per en Joan Serra, un altre margalidà establert a València, concretament a Dènia i que, molt probable-

---

37 Arxiu Diocesà de Mallorca I/66-M/1-11, Matrimonis de Santa Margalida (1), 1615, juny, 8.

38 Arxiu Diocesà de Mallorca I/66-M/1-11, bateigs de Santa Margalida, 1616, juliol, 10.

39 AMSM 2845 f. 227v.

40 ARV, Protocol 20.187, mà 4: Joaquim Martí.

ment, era un Joan Serra que anys enrera havia residit a Xaló. En el primer d'aquests poders en Jaume Albanell i na Caterina Rossellona autoritzaven un veïnat de Santa Margalida, en Joan Font, per tal que pogués vendre una casa de l'esmentada Caterina en aquella vila. En el segon d'aquests poders en Joan Serra autoritzava en Jaume Albanell perquè vengués una casa seva, també situada a Santa Margalida. Ambdues transaccions s'escripturaren el mateix dia, el 28 de novembre de 1629⁴¹. En tot cas, el retorn d'en Jaume Albanell a Mallorca només fou temporal, i atribuïble a la gestió del patrimoni a Mallorca –i, potser, també a motius sentimentals–.

Però malgrat l'anterior, cal tenir en compte que la gestió del patrimoni es podia fer des de València mateix: el 1639, a Xaló estant, en Miquel Monjo, habitant a la vall de Xaló (agrícola Vallis de Xalo Regni Valentiae),⁴² feia donació a na Joana Monjo, filla del seu germà Joan Monjo, ambdós absents i residents a la vila de Santa Margalida, d'un tros de terra i d'una casa que tenia a Santa Margalida, que confrontava amb una casa de l'esmentat Joan Monjo, amb una casa d'en Cristòfol Morey i amb la d'en Macià Monjo, que era –cal ressenyar-ho- un altre margalidà emigrat a la Vall de Xaló, on s'havia desplaçat juntament amb la seva esposa Joana Servera i la seva filla Francina⁴³. La còpia de l'instrument fou remesa a Santa Margalida, on va ser rebuda pels parents d'en Miquel Monjo. Així, almanco, ho indica el fet que haguem tengut notícia d'aquest document gràcies a una còpia d'època de l'acta notarial que forma part de l'arxiu particular d'una família de Santa Margalida⁴⁴.

Però, com havíem exposat, en alguns casos el retorn dels emigrants esdevingué definitiu. Un cas de retorn és el del matrimoni de margalidans de n'Antoni Vives de la Torreta i na Margalida Monjo, casats a Santa Margalida el 28 de juliol de 1609⁴⁵. El 1618 ja s'havien afincat a València, ja que aquell any n'Antoni Vives de la Torreta, resident a la Vall de Xaló, feia donació a la seva germana Joana dels béns que li pertocaven de l'herència de son pare⁴⁶. El desplaçament, doncs, es pressumia com a permanent. Però vet ací que 20 anys més tard, el 1638, n'Antoni Vives i na Margalida Monjo, ja retornats a

---

41 ARM, PN, P-736 f. 96-98.

42 Concretament, residia a Xaló.

43 Font: Arxiu Parroquial de Xaló.

44 Agraïm la gentilesa de la propietaria de l'arxiu, la Sra. Catalina Tous i Tous, per haver-nos-en permès la consulta i la reproducció del document, que és el que il·lustra la portada, com també volem agrair al seu fill i amic, en Jaume Escales i Tous, que ens el fes conèixer.

45 Arxiu Diocesà de Mallorca, matrimonis de Santa Margalida. Fill d'en Joan Vives de la Torreta.

46 Fill d'en Joan, de la Torreta (Arxiu del Regne de Mallorca, protocols notariais, 5008 f. 130).

Mallorca, nomenaven procurador el seu fill Joan, absent i habitant del Regne de València en el llogaret “dit Famerca en la vall de Xeta”⁴⁷. D’acord amb l’anterior, cal pensar que feia poc temps que els esposos –d’una edat relativament avançada per a l’època: s’havien casat el 1609- havien tornat a Mallorca; segurament ho feren quan el seu fill Joan ja havia assolit la majoria d’edat legal i podia gestionar directament el béns dels seus pares a València. Pel que sembla, els pares es disposaven a passar ses velleses al poble de naixença i el seu fill, criat i potser nascut a València, s’estimava més quedar a la vall de Seta.

Les relacions amb Mallorca

Si en aqueix darrer cas eren els retornats a Mallorca els que deixaven béns a València, el més freqüent era, com ja hem pogut apreciar en diferents exemples, que fossen els emigrats cap a València els qui conservassen part o la totalitat dels seus béns a l’illa i que, si més no en moltes ocasions, n’encomenassen la gestió a procuradors. La gestió d’aqueixs béns podia comportar problemes als seus procuradors –si havien estat nomenats- i a les mateixes autoritats, derivats de l’impagament de la fiscalitat municipal i de deutes que les gravaven, segurament q contrets pels seus posseïdors abans de partir cap a València.

Ho podem apreciar en el cas de Santa Margalida. En l’estim d’aquella població del 1646 –elaborat quan havien passat 35 anys dels inicis de la migració i quan segurament el gruix dels residents a València ja havia alienat el gruix del patrimoni–hem pogut localitzar 14 contribuents considerats com a veïnats de la Vila que apareixen qualificats d’absents –qualificatiu que s’emprava per referir-se als residents fora del Regne-. La majoria, sens dubte, són colons que hem pogut documentar com a establerts a València, alguns des del mateix 1611: els germans en Jaume i en Mateu Albanell, residents a Xaló; en Macià Calafat, documentat a la Vall d’Ebo; en Cristòfol Molines, veïnat de Tàrbena; els parents en Baltasar i en Miquel Joan Serra, tots dos afincats a la Vall de Xaló, com també hi estaven altres dos absents: en Francesc Server, i en Miquel Vidal de Joan. D’altra banda, cal fer esment que part dels llinatges d’altres dels absents (Amengual, Monjo, Server) coincideixen amb els de colons margalidans assentats a València.

---

47 ARM Llibre d’actes del notari Antoni Torres 1637-1638, Sig. T-958, fol. 200v; devem aqueixa notícia documental a n’Antoni Domingo.

Contribuents qualificats d'absents en l'estim de 1646 de Santa Margalida que residien a Xaló

Font: AMSM 1813

NOM	LLINATGE	BÉNS	VALOR (lliures)
Jaume	Albanell	“per les cases”	100
Mateu	Albanell	“per les cases”	60
Baltasar	Serra	“per les cases (30 lliures)” “per los tres cortons del camí de la Torra” (45 ll)	75
Miquel Joan	Serra	“per lo trast devant casa en Deumahu”	-
Francesc	Server	“per lo trast y mitg (15 lliures)” “mitja quarterada de terra de se muller” (25 ll) “terres an al Gallicant” (30 lliures)	70
Miquel	Vidal de Joan	“per la meitat de les cassas de Joan Vidal”	35

En els estims posteriors, aquests absents ja no apareixen consignats, o bé perquè els seus descendents alienaren els seus béns, o bé perquè foren adjudicats a altres posseïdors. Tanmateix, cal fer esment que, encara en el estim de 1676, apareix en Pere Femenia “de València”, contribuent com a perceptor d'un cens⁴⁸. Però mentre aqueixs béns no foren alienats o adjudicats, i els parents dels migrants no els gestionaven directament, la cort reial del municipi n'hagué d'encantar l'arrendament en repetides ocasions per tal de fer front al pagament dels deutes i de la fiscalitat municipal endarrerida que els gravaven.

D'altra banda, a partir de les actes de defunció dels arxius parroquials valencians coneixem una part de les voluntats expressades en els testaments dels repobladors, entre les quals apareixen ocasionalment referències a Mallorca des dels assentaments valencians; com poden ser, per exemple, la venda o carregament amb cens de béns que els colons encara conservaven a l'illa com les que consten a l'acta de defunció d'en Mateu Amengual, fadrí, natural de Santa Margalida, que va morir a Xaló l'1 de març de 1630.⁴⁹

“Carregà tres misses: una per son pare, altra per sa mare, altra per son germà, si apleguen los dinés a tot, y estos carregaments vol se fassen en la vila de Sta. Margalida y no en altra part, y se avertisca que los 30 s[ous] que se dexà per la sua ànima vol que se paguen deu y se carreguen per a cantar-li una missa lo dia de St. Matheu o en la güitava.”

⁴⁸ AMSM 1815 f. 3.

⁴⁹ AP de Xaló: QL 1628, Difunts, fol. 12 v.

La repoblació de la Vall de Xaló i la formació de l'actual vila de Xaló

Quan, el dia 22 de setembre de 1609, es va decretar l'expulsió dels moriscos del Regne de València, l'estament senyorial de la Baronia de Xaló --senyoriu del qual formaven part els actuals termes de Xaló i Llíber--⁵⁰ passava per un moment delicat: tot just acabava de tancar un període d'interrinitat iniciat el 1601 amb l'ingrés al convent dels caputxins de València de l'aleshores baró de Xaló, don Gonçal Díxer, que havia enviudat recentment. El 1608, un any abans de l'expulsió dels vassalls, en Pere, el primogènit dels fills mascles, prengué possessió del títol de baró de Xaló.

L'actitud dels moriscos xaloners davant el Reial Decret d'expulsió fou, com en la majoria dels pobles de l'interior muntanyenc del Marquesat, d'oposició i de desafiament a aquesta dràstica mesura, cosa que desembocaria en la virulenta rebel·lió camí de la Vall d'Alaguar. El pare Boronat (1901) descriu com "habían abandonado la población después de cometer horribles sacrilegios". I, de fet, es poden constatar documentalment nombroses reparacions tant als molins de la Baronia com a les dependències senyorials del castell o a la casa on s'emmagatzemaven els fruits.⁵¹ Així mateix, a la capitulació signada amb la carta pobla de la Vall de Xaló pels pobladors de Llíber, es narra la seua situació desastrosa: "derrenclit, desert i sens habitació nenguna dit lloc de Líber" (APPV, Protocols del notari Joan Llorenç Roures).

En una situació com la que acabem de descriure no resulta difícil imaginar les nombroses dificultats que va tenir el jove Pere Díxer per a repoblar el senyoriu. En les planes que segueixen estudiarem precisament com es va

---

50 Actualment, Llíber té una extensió de 21,90 Km² i Xaló de 34,59, amb la qual cosa l'antic terme de la Vall de Xaló devia tenir uns 56,49 Km². Com a nota comparativa, hom pot recordar que l'actual terme de Santa Margalida en té 84,79 i que, abans de la segregació de Maria tenia més d'111 km².

51 Cf. Mas & Noguera 2007.

esdevenir aqueix procés, el repoblament de la Baronia de Xaló, i de com va anar augmentant l'aflluència dels repobladors d'origen illenc en detriment de la d'altres procedències.

Els primers establiments

El dia 12 de setembre del 1611 se signà la carta pobla de la Vall de Xaló entre don Pere Acasi Joan de Montagut i Díxer i els nous pobladors; és a dir, un document, de naturalesa jurídica, en què es recullen les condicions en què els nous pobladors tendrien les terres, com també els seus deures en relació al senyor. Quasi un any abans, el 22 d'octubre del 1610, els llucmajorers en Guillem Vidal i na Coloma Noguera havien batejat a Benissa el seu fill Pere; feren de padrins en Llorenç Reus i n'Antonina Mesquida, tots ells residents a Llíber, a la Vall de Xaló.⁵² L'anterior, per tant, permet observar que el senyor o baró de Xaló hagué d'esperar un any per poder reunir un nombre acceptable de signataris de l'esmentada carta pobla.

Cal diferenciar també la relació de signataris del document amb la nòmina dels finalment establits en la contrada. Fins i tot els dies posteriors a la signatura del document de població es fan nombrosos establiments (cessions de terra, a canvi del pagament de rendes i de la submissió jurisdiccional al senyor) a pobladors que no apareixen com a signataris de la carta pobla; traspessos que, d'altra banda, continuen encara en posteriors establiments. Entre els establits que no figuren a la carta pobla però que tenien béns atorgats pel senyor, hi ha, per exemple, en Jaume Forner, procedent de Santa Margalida i resident a Xaló, que posseïa l'any 1635 “una casa en lo carrer dels Olms” i “un corralet contiguo a la dita casa, lo qual lo quondam D. Pedro Díxer senyor de la present Vall lo y donà per tenir la casa chica després dels stabliment y no li feu acte sinó que respongués amb 2 sous” i també tenia 2 fanecades d'horta amb 20 moreres a la partida de les Hortes que li pertanyien “ab acte rebut per Joan Llorenç Roure, notari a 14 de setembre de 1611”⁵³.

Després dels establiments que seguiren la carta pobla, se'n produïren molts més el 1616, el 1619, el 1624, el 1632... A Xaló, per exemple, hom localitza en Pere Femenia, llaurador establert a Llíber i fill d'en Bernat Femenia, signatari de la carta pobla de 1611 i natural de Santa Margalida, que confessa l'any 1635 tenir un pati per obrar al “carrer Nou olim Alacant” de Xaló, que li

---

52 Cf. Mas & Monjo & Mas 2006: 19.

53 ADPV, e2.4 llibre 44.

pertany per establiment atorgat per la comtesa de la Fera l'any 1632. A més, hi ha també en Baltasar Serra, margalidà i signatari de la carta pobla del 1611 i resident a Xaló, amb “un solar de casa en dit lloch de Xaló en lo carrer per hon se va a la Horta” establert el 1633 (ADPV, e2.4 llibre 44).

A més d'aquests repobladors de procedència insular, n'hi ha també de valencians, que generalment figuren com a venedors dels béns establits. Podem esmentar, com a exemple, un cas del 16 d'octubre de 1615 pel qual el canonge Roc Torrent, procurador del senyor, rep “en Xaló, per un lloysme de una venda de una horta que vené Nicholau Ronda al fill de Sebastià Mestre”, que era un margalidà establert a Xaló (ADPV, e2.6 caixa 6). Aquest Nicolau Ronda, de segur valencià de Benissa, reapareix en un altre document també com a venedor d'una horta al fill d'un altre margalidà establert a Xaló.

El capbreu⁵⁴ del 1635 ens ofereix una extensa relació de propietaris d'origen no insular que vengueren alguna o la totalitat de les seves propietats a la Vall de Xaló entre el 1611 i el 1635. També hi hagué propietaris illencs, o possiblement d'aquesta procedència, que alienaren les seves propietats a la Baronia de Xaló. En aquest cas són adquirides per altres insulars o retornen al senyor, que les sol establir a altres. Aquestes persones –part de les quals eren de Santa Margalida– que vengueren o cediren els seus béns eren: Joan Ribes (al 1632), Joan Rosselló (al 1635), Gaspar Perpinyà, Ferragut,⁵⁵ Pere Bibiloni (al 1635), Joan Masanet, Jaume Castelló, Antoni Ferrer (eivissenc), Tomàs Cerdà, Joan Sunyer, Bernat Vives, Joan Homar, Francesc Carbonell, Joan Sala, Antoni Vives o Pere Lull⁵⁶.

Els intents del baró de Xaló per concentrar el poblament

Com a conseqüència de l'aplicació de la carta pobla i dels diferents establiments i gràcies a l'arribada de pobladors mallorquins, s'aconseguí repoblar els dos llocs principals de la Baronia, Xaló i Llíber.⁵⁷ Amb tot, el baró de Xaló, en Pere Díxer, tenia tan poca en la viabilitat del nou Llíber que va acabar imposant en quatre capítols annexos a la carta pobla l'obligació als repobladors que passat un temps anaren a viure al Ràfol de Xaló.⁵⁸

---

54 Document o registre en què els habitants o posseïdors de terra en un senyoriu fan constar les terres i edificacions que hi posseïxen, generalment indicant-ne l'extensió i les rendes que pagaven.

55 Ferragut es tracta d'un llinatge d'un poblador de qui no s'indica el nom.

56 ADPV, e2.4 llibre 44.

57 Va quedar desert únicament el lloc del Benibraí.

58 L'actual vila de Xaló.

Realment al senyor li interessava assegurar, almenys, la repoblació de Xaló, on hi havia, per una banda, la casa de la senyoria i, per una altra, la seu de les regalies, com ja hem comentat anteriorment. Així es desprèn del capítol XV, annex de la carta pobla del 1611 (APPV Protocols del notari Joan Llorenç Roures), on es fa constar que els repobladors lliberans disposaven d'un any a l'hora de signar la carta pobla de 1611 abans d'anar a viure a Xaló:

“que los vehins y pobladores que huy estan en lo dit lloch de Liber sien tenguts e obligats segons que ab lo present capítol prometen y se obliguen a venir a viure, estar y residir dins de un any de huy en avant comptador, en lo present lloch de Ràfol; derrenclit, desert y sens habitació alguna lo dit lloch de Liber, se'n puguen portar y posar al present lloch de Ràfol les portes, finestres, bigues, teules y altre pertret de les cases que huy cascú té en lo dit lloch de Liber y aprofitar-se de aquelles per a les cases que se'ls senyalaran en lo dit y present lloch de Ràfol.”

Òbviament aquesta condició no es va acabar de complir. Ben al contrari, el lloc de Llíber es va acabar de consolidar com a poble gràcies, en bona mesura, a la voluntat d'habitar-lo dels seus nous pobladors, tots ells balears, i procedents la gran majoria de Lluçmajor. Aquesta exigència als nous lliberans era imposada no només perquè es tractava de dos pobles situats dins la mateixa Baronia, sinó perquè tots dos pobles havien de constituir una sola “universitat”, és a dir, un únic municipi. Així es pot apreciar al capítol XVI de l'annex de la carta pobla⁵⁹:

“Item és estat pactat, avingut y concordat per y entre les dites parts [el senyor i els nous pobladors de la Vall] que encara que huy hi ha població de vehins y habitants en lo dit lloch de Liber emperò aquells mentres estaran en dit lloch no han de fer y tenir universitat, per si ans los que estan y habiten, estaran y habitaran en dit lloch fins que vinguen a habitar lo present lloch del Ràfol han de fer una universitat conjuntament ab los vehins y habitants del dit lloch del Ràfol.”

Necessàriament, tots aquests condicionants van afavorir que, amb el pas del temps, molts de residents de Llíber s'establiren finalment al Ràfol de Xaló (és a dir, a l'actual Xaló). Així ho apareix documentat en diverses confessions dels nous habitants dels dos pobles de la Baronia (Xaló i Llíber) en el capbreu del 1635⁶⁰. Per una banda, hi ha la de na Isabet Capdebou, viuda d'en Pere Ferrà, procedents tots dos de Santa Margalida, qui afirma que posseix una

⁵⁹APPV Protocols del notari Joan Llorenç Roures.

⁶⁰ADPV, e2.4 llibre 44.

casa al Ràfol de Xaló al carrer de la Séquia, on viu, però que al mateix temps conserva quatre possessions al terme de Llíber: 2 jornals de terra al Pla, 1 jornal més al mateix Pla, 1 jornal a Cuta⁶¹ i 2 jornals més també a Cuta. Així mateix, viuen també a Xaló, els fills d'aquest matrimoni, n'Antoni i en Martí Ferrà, que confessen tenir, entre altres béns, una casa al carrer de la Séquia, fitera amb la de sa mare. Únicament en Rafel Ferrà, també fill del matrimoni, continuava en aqueixa mateixa data resident a Llíber.

Un altre cas semblant és el del margalidà en Mateu Monjo (menor). El coneixen per la confessió de béns d'en Miquel Mas Menor, casat amb na Francina Monjo, germana d'en Mateu, que confessa tenir una casa a Llíber “en lo carrer anant de Xaló a Llíber” que li pertanyia per donació en contemplació de matrimoni feta per son pare, en Mateu Monjo, el 1630. Aquesta “casa es partí entre Matheu Monjo y Francisca Monjo muller dell confessat com a hereus de Matheu Monjo y de una se-n han fet dos cada una ab sa porta principal”.⁶² Sembla que el 1635 en Mateu Monjo fill ja havia venut l'esmentada mitja casa de Llíber per establir-se a Xaló i així tots els béns que confessa en el capbreu d'aqueix mateix any són dins del terme de Xaló: “primo, una casa en lo lloch de Xaló en lo carrer anant al molí de dit lloch, afronta ab casa dels hereus de Joan Pont y del altre costat ab casa dels pobils de Gaspar Femenia”⁶³ i, a més, una propietat per a fer un corral a la partida de la Solana que li va atorgar la comtesa de la Fera als establiments del 1632.

També en Pere Femenia, fill d'en Bernat Femenia (signatari de la carta pobla, establert a Llíber i marit de na Catalina Monjo), tots provinents de Santa Margalida, confessava, d'una banda, com a curador dels béns del seu nebot Andreu Femenia, fill del seu germà Gaspar i resident a Xaló, una casa en aquesta localitat “en lo carrer que passa la Séquia Mare de les hortes” i, de l'altra, un solar per obrar també a Xaló “en lo carrer Nou olim Alacant”. La resta de les propietats de Pere Femenia són totes al terme de Llíber, on residia amb la seua família.

En coneixem un altre cas per la confessió d'en Pere Blai Noguera, llaurador de Llíber, el qual tenia una casa al carrer del camí de Gata a Llíber. Aquesta propietat, però, estava formada per dues cases: una que li baratà a en

---

61 Encara que la defineix com a de Xaló, pels confrontants entenem que es tracta de la Cuta de Llíber.

62 En Mateu i na Francina Monjo eren els fills del matrimoni margalidà compost per Mateu Monjo i Joana Server, que encara que no els trobem entre els signataris de la carta pobla, ben segurament s'hi degueren establir durant els primers anys de poblament.

63 Va comprar la casa el 1634, encara que no s'esmenta el venedor.

Pere Montserrat, de Llíber, amb la que tenia establida del senyor i l'altra la va comprar a en Joan Serra de Pere, de Santa Margalida, “en dit lloch de Llíber y ara de present habita en Xaló”, on s’hauria establert després d’aquesta venda signada el 1625.⁶⁴

Finalment, trobem el cas d’en Miquel Monjo, llaurador de Llíber d’origen margalidà, que declara tenir “una casa en lo lloch de Xaló en lo carrer de Alacant”. Aquest nou poblador la va comprar d’en Pere Martí Balle l’any 1619. Segurament a partir d’aquella data i en tenir-la habitable canviaria la seua residència inicial de Llíber a Xaló.

Una altra exigència senyorial en què convé parer esment és la de residir amb la família al lloc on s’està establert; apareix recollida en un capítol de la carta pobla de la Vall de Xaló i, fins i tot, en alguns dels establiments, com ara, el del 1632 atorgats per la comtessa de la Fera, germana i successora d’en Pere Dixer. Per exemple, en la donació feta per aquesta senyora a en Mateu Monjo de sis fanecades de terra erma a la partida de la Solana, hi ha esmentades diverses condicions per no incórrer en pena d’expropiació: “Item ab pacte y condició de vós y los demás in perpetum possehiran la dita terra hajau y hagen de viure y habitar en dita Vall de Xaló, tenint casa parada en aquella y fent residència personal ab la muller, fills y família, tenint-se sots pena de comis fent lo contrari”⁶⁵.

Però, molt probablement, els illencs no s’assentaren a Xaló només per les exigències dels senyors. La gran majoria dels nous pobladors de Xaló procedien de Santa Margalida, i s’hi n’establiren tant de procedents de Llíber com d’arribats directament des de Mallorca o d’altres poblacions valencianes; és a dir, a mesura que a Llíber es consolidava –i, potser, fins i tot augmentava– el predomini absolut dels procedents de Lluçmajor, a Xaló augmentava el percentatge de població originària de Santa Margalida, que a mitjan segle XVII suposava aproximadament el 60% de la població resident a la població. Segurament influí en aquest procés l’existència de lligams familiars previs, com també la tendència dels emigrants a concentrar-se en funció del seu origen, cosa que permetia el funcionament de xarxes de solidaritat, dirigides pels membres més importants de la comunitat amb el mateix origen, que s’intueix a la documentació. Ben possiblement, els conflictes que es produïren entre Xaló i Llíber pel control de l’administració municipal que compartien i

---

64 Probablement aquest Joan Serra de Pere deu referir-se al margalidà Joan Serra, fill d’en Pere Serra i na Isabet Capdebou.

65 ADPV, e5-1 llibre 220, Protocols del notari Pau Pereda.

Vista aèria de Xaló amb Llíber al fons

Cases antigues del carrer de les Vinyes a Santa Margalida

Vista actual de l'església de Santa Margalida

Cap de cantó del carrer de Sant Rafel, antic carrer dels Mallorquins, a Xaló.

Vista de la Senyoria (Xaló)

Die nono mensis Decembris Anno
in auge Domini MDXXXVIJ.
In nomine Amen. Nos Bernardus Univeri quod ego Micha
el Mongo agricola Vallis de Xalo Regni Valentie habitator
noni h. dolo, metu aut fraude dubio neq. iniquitate
ne aliqua circumventus, sed ex me libera, et spontanea
voluntate, et quia sic volo, sic jubeo, et ita mihi placet
Scienter, et gratis cum hoc pnti. publico instrumento
in donatione fideliter et pura mera
et irrevocabili donationis concedo, trado, seu quasi
trado vobis Joanne Mongo filia Joanne Mongo fratris
mei Ville de Santa Margalida in Majoricensi habitus
absenti etc. tamen stipulanti etc. et vestris etc. domo
o. Ville siue parti de casa scriptum, et positum in Ville Sancte
Margalida diti Regni Majoricensi in dno riuicupato de
San Pere Capo fianum, et quitium, confrontatum cum do-
mo diti Joannis Mongo cum domo Christophori Morell
et cum domo Mathie Mongo; Item do vobis troceum ter-
re, scitum inter termino diti Ville Sancte Margarite
confrontatum cum terra Antonij Serre, cum terra Jo-
annis Stelrich, et cum terra Francisci
etiam fianum, et quitium, quam quidem donationem
dictarum domorum, et terre vobis, et de vobis facio cum

Document de 1639 en que en Miquel Monjo, margalidà establít a la Vall de Xaló, fa donació de certs béns a la seva neboda Joana Monjo, resident a Santa Margalida.

que acabaren, a 1645,⁶⁶ amb la separació en dos municipis diferents, tenien ben poc a veure amb cap distància geogràfica que en dificultàs l'administració compartida.⁶⁷ Més aviat, pareix més que plausible que tenien a veure amb les xarxes de solidaritat abans esmentades, amb el fet que la majoria dels habitants de cada població procedia d'una vila mallorquina diferent –de Lluçmajor, a Llíber; de Santa Margalida, a Xaló, i amb el paper dirigits que hi jugaven, intervenint en l'administració i el control de la comunitat, certs emigrants o les seves famílies, assentades a l'indret de forma primerenca. En el cas dels margalidans de Xaló, hi ha indicis que aqueix paper fou exercit per Jaume Albanell, mestre de gramàtica a Santa Margalida a 1605 i jurat de Xaló a 1611, càrrec que tornava a exercir el 1626⁶⁸. Tres anys després, es desplaçà a Santa Margalida per vendre cases de sa muller Caterina i d'un altre margalidà establert a Xaló. El 3 de novembre, en l'acta de defunció de n'Antoni Rosselló, el rector de Xaló indicava que era natural de la vila de Santa Margalida i que li havia cantat una missa de cos present i que “Jaume Albanell me pagà lo que volgué perquè l'home era pobre. Rebé tots los sacraments.” Aqueixa defunció, d'altra banda, serveix per mostrar els contactes –esporàdics o freqüents, no ho sabem– entre Santa Margalida i Xaló, perquè la mort de l'esmentat Rosselló, un home pobre que morí sense fer deixes, apareix registrat en el llibre de defuncions de la parròquia de Santa Margalida.

El fet és que, pel que respecta a l'origen de la població de Xaló, un hom pot apreciar una notable diferència en les llistes dels colons de la carta pobla (1611) i del cens de 1646. Sembla que dels 35 colons que se citen a la carta de població de 1611, la majoria –17 (el 50%)- eren d'origen valencià; de la resta, 10 (29,4%), devien procedir de Mallorca i 4 d'Eivissa (11,8%). El 1646 s'havien produïts canvis molt importants en la distribució per orígens de la població. Xaló havia passat a ser una localitat de procedència majoritàriament mallorquina: 61 caps de família (el 72,60 %) eren d'aquest origen. A més, contràriament a la desaparició del gruix dels cognoms valencians o d'altres procedències, cal fer referència en l'estabilitat dels cognoms mallorquins, dels quals només en desaparegueren tres. Però, el més destacable és que aproxima-

---

66 Sobre això vegeu els treballs de Josep Mas i Martí i de Jaume Noguera i mengual:

- (2007). La terra i la gent del Xaló repoblat. València.

- El lloc i terme de Llíber al segle XVII. Aguaites, 26, València, (2008), p. 7-61.

67 Per fer-se una idea de quines eren les magnituds demogràfiques dels dos municipis, deu anys més tard (1654) a Xaló hi havia, segons una visita pastoral, aproximadament 90 cases i 280 persones (Arxiu Parroquial de Xaló). Vint anys abans, segons els després de l'anàlisi del capbreu de 1635, a Llíber hi havia aproximadament 40 cases.

68 Entre aqueixes dates hi ha importants buits documentals.

dament 50 caps de família del cens de 1646 (el 59,5%) fossen originaris d'una sola població, concretament Santa Margalida. La situació que s'esdevé a Xaló potser pot donar-nos indicis de les pautes que regiren les redistribucions en el procés d'assentament: el predomini dels colons originaris d'aqueixa vila segurament es convertí en un factor d'atracció de nous pobladors d'aqueix mateix origen, instal·lats prèviament a pobles de la contrada (a Llíber i a Tàrbena) i dels arribats d'aqueixa població mallorquina a dates més tardanes.

Procedència dels signataris de la carta pobla de 1611 (Xaló)

ORIGEN	núm	%
desconegut/insegur	1	2,9
castellà	2	5,9
Illes Balears (total)	14	41,2
eivissenc	2	5,9
eivissenc?	2	5,9
eivissenc (segur i probable)	4	11,8
mallorquí	1	2,9
mallorquí ?	1	2,9
mallorquí (segur i probable)	2	5,9
Santa Margalida	8	23,5
Mallorca (total)	10	29,4
valencià	15	44,1
valencià?	2	5,9
valencià (segur i probable)	17	50,0

Procedència dels veïnats de Xaló del cens de 1646

ORIGEN	núm	%
desconegut/insegur	3	3,6
aragonès	1	1,2
castellà	1	1,2
Catalunya	2	2,4
Illes Balears (total)	65	77,4
eivissenc	2	2,4
ciutat de Mallorca	1	1,2
Llucmajor	6	7,1
Manacor	1	1,2
Pollença	3	3,6
Santa Margalida	50	59,5
Mallorca (total)	61	72,6
valencià	14	16,7

La mallorquinització de Xaló es pot observar de manera clara ferm quan es compara quins eren els prohoms que en el document de població del 1611 exerceixen els càrrecs més destacats i quins ho fan al consell general del 1626

que inicia el Llibre de Comptes dels Jurats⁶⁹. Així, el 1611 al Ràfol de Xaló trobam en Jaume Albanell (margalidà) com a jurat; la resta, en Pere Andrés, edil; n'Arnau Banyuls, jurat; i en Damià Ronda, justícia, són valencians. A Llíber, però, hi ha en Miquel Monjo (margalidà) i en Pere Noguera, com a justícia i jurat, respectivament. Resulta molt evident que dels quatre càrrecs públics del Ràfol, tres eren valencians i només un mallorquí; ara bé, a Llíber els dos càrrecs eren de mallorquins, com la resta dels pobladors. Al consell del 15 de novembre del 1626, però, els percentatges de valencians i illencs s'inverteixen i s'observa un clar domini dels insulars: així en Rafel Puig actua com a justícia; en Pere Montserrat, en Jaume Albanell (margalidà) i en Pere Ortola són jurats; en Miquel Vidal (possiblement margalidà), mustassaf; en Rafel Oliver, clavari; i en Baltasar Serra (margalidà), en Joan Taverner, en Francesc Rúvio, en Miquel Albanell (margalidà), en Llorenç Roures, en Lluís Martínez, en Nofre Calafat (margalidà), en Jaume Ferrer, en Bertomeu Puig i en Rafel Ferrà (margalidà) són consellers (Arxiu Municipal de Xaló, Llibre de Comptes dels Jurats). I encara més, el nombre d'insulars establits va anar incrementant-se a mesura que passava el temps. I així, si al Ràfol de Xaló el 1611 no hi havia més que un 40% de balears, al cens del Regne de València del 1646 n'hi trobem prop del 80%.⁷⁰

Els grups familiars balears

No és possible entendre el potencial de l'emigració familiar illenca del segle XVII a la nostra Vall sense estudiar l'estructura familiar dels nouvinguts. La major part d'aquestes famílies eren molt nombroses i algunes, reiniciades a l'illa després d'enviudar el patriarca. En aquests casos, trobem que vénen amb fills de la primera i de la segona dona, nats tots a Mallorca. Una mica més avant veurem exemples d'aquestes organitzacions familiars complexes i la relació de parentesc evident entre alguns dels pobladors. Tota aqueixa xarxa de parents interconnectada fa que parlem dels grups familiars illencs (terme que empram per referir-nos als que aglutinen diverses famílies nuclears), causa principal, juntament amb l'elevada natalitat d'aquest col·lectiu, de la mallorquinització dels dos llocs (Xaló i Llíber) de la Baronia.

D'entrada pot sorprendre la repetició dels noms i els cognoms entre els repobladors d'un mateix origen i, de fet, esmentàvem abans que a Llíber hi havia dos Mateu Monjo, pare i fill, naturals de Santa Margalida. Però aqueixa

---

⁶⁹ Els noms en lletra cursiva corresponen als pobladors d'origen valencià.

⁷⁰ Cf. Mas & Monjo 2002: 39 i 42.

circumstància, la repetició de nom i prenom, resulta freqüent i es deu tant al costum d'imposar als fills els noms dels pares o els avis, com a l'assentament de diferents famílies de colons emparentades elles amb elles.

En aquest sentit, ja el 1978 el xaloner Josep Costa documentava al seu poble diversos llinatges procedents de localitats balears. De Santa Margalida assenyalava: 19 persones de cognom Serra (2, però, eren d'Eivissa), 15 Font (2 del Vendrell, però), 9 Mestre i 9 Muntaner, entre altres. A Llíber, localitzava provinents de Lluçmajor: 11 Mas, 7 Montserrat, 11 Vidal, 5 Avellà, etc. I, a més a més, establides en part a Xaló i en part a Llíber: 9 Monjo (de Santa Margalida) i 5 Puig (de Lluçmajor), entre altres. Aquestes dades, extretes del llibre de matrimonis de la parròquia, són un indicatiu clar que la majoria dels repobladors de la Baronia procedents de les illes, compartien un mateix origen familiar.

Segurament aquests grups familiars d'illencs establits a la Vall de Xaló (que, cal recordar-ho altra volta, comprenia Xaló i Llíber) comprenien o estaven relacionats a pobladors que habitaven altres pobles de la Marina, Ebo, Tàrbena, Senija, Pedreguer o Gata. Fins i tot mantenien relacions amb parents seus de fora de la Marina, com és el cas de Daimús o Favareta. Però ara i ací estudiarem només el residents a Xaló.

Els treballs de Mas & Monjo (2001), Mas & Monjo & Mas (2006) i la consulta de l'ADPV (sig. 2·4 llibre 44) el llibre dels censals de l'Arxiu Parroquial de Xaló (sig. 5·1), dels llibres sacramentals de la parròquia de Santa Margalida (Arxiu Diocesà de Mallorca) ens han permès confeccionar uns quadres que poden il·lustrar els vincles familiars d'uns quants grups familiars procedents de Santa Margalida, que esmentàvem abans. Així doncs, partint del primer signatari de la carta pobla de la Vall de Xaló o, en defecte d'ell, d'un establiment primerencament, provarem de refer alguns grups familiars. Volem precisar que hem explorat preferentment els vincles per línia masculina, tot i que som conscients que aquests s'establien també per línia femenina. Aquests quadres són la base per a la confecció dels arbres genealògics que estam duent a terme a hores d'hora i que encara és lluny d'ésser finalitzada. Podeu veure dos d'aquests arbres, en què es poden observar clarament els vincles existents per via femenina, a l'apartat « Mudar-se ab ses mullers y infants... »⁷¹

---

71 Amb el títol Les famílies Serra i Albanell Les famílies Capdebou i Quetgles.

Famílies	establiment
<p>Família Albanell</p> <p>Jaume Albanell (CP 1611) és marit de Catalina Roselló.</p> <p>Fills: Catalina, Jaume.</p> <p>Mateu Albanell, germà d'en Jaume i marit de Margalida Serra.</p> <p>Fills: Miquel (?), Antonina, Francina i Mateu.</p>	Xaló
<p>Família Capdebou</p> <p>Antoni Capdebou, sogre d'Antoni Monjo (CP 1611) i de Pere Ferrà (primerencament establert), és marit de Bàrbara Vives (habitadora de la Baronia).</p> <p>Filles: Isabet (casada amb Pere Ferrà), Joana (muller d'Antoni Monjo) i Margalida (dona de Sebastià Quecles).</p>	Llíber
<p>Família Femenia</p> <p>Bernat Femenia (CP 1611) és casat amb Catalina Monjo.</p> <p>Fills: Pere, Gaspar i Joan (prevere, vicari a Ondara i Dénia).</p>	Llíber
<p>Família Font</p> <p>Joan Font (CP 1611) és marit de Margalida Monjo.</p> <p>Fills: Joan (?), Antoni, Mateu, Margalida, Maria i Martí.</p>	Xaló
<p>Família Mestre</p> <p>Sebastià Mestre (CP 1611) és casat amb Joana Quecles (va morir el 1618 a Xaló).</p> <p>Fills: Isabet, Jaume, Joan, Miquel, Sebastià i Martí (?).</p> <p>Sebastià Mestre (fill de l'anterior), casat amb Margalida Albanell: Fill Sebastià (documentat el 1620).</p>	Xaló
<p>Família Monjo Server</p> <p>Mateu Monjo (primerencament establert) és marit de Joana Server.</p> <p>Fills: Mateu, Margalida i Francina.</p>	Llíber
<p>Família Monjo-Capdebou</p> <p>Antoni Monjo (CP 1611) té com a primera dona Margalida Font (morta probablement a Mallorca) i com a segona muller Joana Capdebou.</p> <p>Fills: Gabriel, Isabet i Bàrbara.</p> <p>Possible parent: Miquel Monjo (CP 1611, habitador de Llíber) i marit de Margalida Font.</p>	Llíber
<p>Família Montaner</p> <p>Mateu Montaner (CP 1611) és casat amb Joana Estalrich.</p> <p>Fills: Gabriel i Mateu.</p> <p>Mateu Montaner (fill de l'anterior) marit d'Anna Pisà.</p> <p>Fills: Caterina, Joan i Miquel.</p> <p>Possible parent: Joan Montaner, marit de Catalina Ferragut.</p>	Xaló
<p>Família Pastor</p> <p>Martí Pastor (CP 1611) és el marit de Margalida Monjo.(Segurament relacionada familiarment amb els Monjos de Xaló i Llíber)</p> <p>Fills: Antonina, Catalina, Isabet i Martí.</p>	Xaló
<p>Família Perelló</p> <p>Llorenç Perelló (primerencament establert) és casat amb Margalida Pastor .</p> <p>(Pot ser relacionada familiarment amb els Pastors)</p> <p>Fills: Catalina, Isabet, Joan, Margalida i Miquel.</p>	Xaló

Família Quecles [actualment, Quetglas] Sebastià Quecles (CP 1611) té per primera dona a Margalida Riera. Fills: Francina, Macià i Marianna. Del matrimoni format per Sebastià Quecles i Margalida Capdebou. Filla: Margalida. Miquel Quecles, germà de Sebastià Quecles.	Xaló
Família Serra Baltasar Serra (CP 1611) és marit d'Antonina Estalrich. Fills: Antònia, Gabriel, Jaume i Joana.	Xaló
Família Serra-Monjo Joan Serra (primerencament establert) ¹ és casat amb Antonina Monjo. Fills: Antonina, Miquel, Joan i Pere. Pere es casa a Favareta el 1630 amb una altra Serra, parenta seua.	Xaló
Joan Serra, fill de Pere Serra i Rafela Siurana (potser que també parent dels anteriors)	Llíber i Xaló

Els repobladors illencs arribats tardanament a Xaló

Deixant de banda els arribats per relació familiar directa o no directa amb els afortunats dels primers establiments, l'arribada de nous pobladors illencs a Xaló després d'haver-se'n consolidat la repoblació, existeix però és poc nombrosa. Amb tot, podem dir que els que hi arriben solen ser hòmens sols i normalment procedents de Santa Margalida. Ben possiblement els animà les expectatives d'aconseguir bons lots de terres que, en cap cas, es van fer realitat. Hem de tenir en compte que gran part de les possessions ja estaven atorgades i que foren els pobladors pioners i els descendents els primers beneficiaris de les donacions tardanes.

Això darrer pot explicar que trobem pobladors arribats a dates més tardanes i sense que els coneguem possessions a Xaló. N'hi ha diversos casos: en Pere Capó, margalidà, documentat com a resident a Xaló cap al 1638; en Rafel Sastre, casat a Xaló l'any 1638; respectivament, i qualificats de llauradors, encara que sense assignació de propietats, segons les nostres dades documentals. Possiblement, n'hi hagué que devien fer d'arrendataris de terres d'altres establits. També pareix el margalidà Guillem Estalrich, casat a Xaló el 1644 amb Joana Omar, filla de margalidans establits al mateix lloc; en Gabriel Alòs, també maridat a Xaló l'any 1644. Tots aquests sembla que eren llauradors.⁷²

Els exemples de pobladors illencs establits a altres llocs i que acaben finalment residint a Xaló són més aviat escassos. Normalment es tracta de canvis de residència a conseqüència de matrimonis amb altres mallorquins,

⁷² Font: Arxiu Municipal de Xaló.

de vegades del mateix origen. El més habitual, però, és que es tracti d'insulars establits a la Vall de Xaló que deixen el seu poble per passar a residir a Gata, Benigembla, Dénia, l'Atzúvia, Altea, Quatretondeta, Benissa, etc.

Milloraren les seves condicions de vida els margalidans emigrats a Xaló?

L'anterior –margalidans, o més sovint, descendents de margalidans que abandonen– Xaló podria fer pensar que Xaló s'havia convertit en una zona d'assentament temporal per als margalidans i per als altres nous pobladors que s'hi establien. Però, en la gran majoria dels casos, la situació que es donà fou una altra. Els primers establits a Xaló reberen un patrimoni molt superior al que disposaven a Santa Margalida –moltes de vegades el multiplicava per quatre, per cinc o per sis en extensió–, d'una qualitat consemblant (tal volta inferior per al conreu de cereals, però superior per al conreu de la vinya) i subjecte a detraccions senyoriales i rendístiques similars (tot i que aquest extrem hauria d'ésser estudiat amb més exactitud). Tot sembla indicar que la dotació de terra que reberen la gran majoria dels colons era suficient per mantenir la seva família.⁷³ Una altra cosa, però, era la situació d'aquells que s'instal·laren a Xaló quan la terra ja havia estat establida als colons assentats anteriorment i, també, la que es produí anys o generacions més tard amb aquells colons (o els seus descendents) que havien tengut més fills o havien rebut més poca terra (o les dues coses a la vegada). Per a molts d'aquests, per als que no disposaven de terra o per als quals resultava insuficient després d'una o més generacions amb molta descendència –cosa que forçava a repartir el patrimoni– l'emigració podia ser una esperança de millora de vida. En molt poc temps, en aquell poble nou que era la vila de Xaló s'havia escenificat l'aparició dels rics i dels pobres, d'una estratificació social que es manifestava també en les actituds socials i en la participació comunitària dels individus que feien part dels grups dirigents. És per exemple, el cas de Sebastià Mestre, major, margalidà signatari de la carta pobla del 1611, que el 5 de novembre del 1618 carrega un censal a favor de la parròquia per tal de celebrar l'aniversari per l'ànima de la seua dona Joana Quecles; o també el fet que eren mallorquins quasi tots els clavaris i els majorals de la confraria del Santíssim Sagrament des del començament a 1619, amb Jaume Albanell, menor, fill de qui va ser jurat en el temps de la

---

⁷³ Sobre això, podeu veure la taula de l'apèndix Béns d'emigrants margalidans al terme de Santa Margalida (1603, 1613) i al terme de Xaló (1635).

carta pobla. Tot això esdevenia amb la implicació dels grups familiars lligats als patriarques dels temps de la carta pobla i que, en definitiva, formaven el nucli central del repoblament. Ells seran qui acapararan la major part dels establiments més tardans, qui compraran les terres i les cases d'aquells colons que deixen la Baronia i qui apareixen representats destacadament als consells generals i a les confraries de l'església. D'altres mallorquins, però, arribats més tardanament i no vinculats directament amb les famílies pioneres, s'hauran de conformar amb aquelles poques terres que els altres han anat deixant per poc rendibles. Seran, al cap i a la fi, els més pobres i, per això mateix, alguns hauran de provar sort a altres llocs. Aquests immigrants, juntament amb altres pobladors relacionats amb els grups familiars insulars, que havien provat sort fora de la Vall, convertiren la vila de Xaló en un focus emissor d'illencs que contribuiria a la mallorquinització –tardana i de “rebot”– d'altres indrets veïns de la comarca de La Marina, i fins i tot en algun cas, arribaria a pobles d'altres comarques veïnes com el Comtat, La Safor o la Ribera.

La solidaritat entre els margalidans i el record de Santa Margalida

Fins ara, hem exposat diferents mostres de la solidaritat entre els margalidans, la més clara i llampanant de les quals és, precisament, que s'assentassen progressivament a Xaló. Però en podem trobar d'altres, com la concentració residencial i les devocions populars.

a) La concentració residencial: el carrer dels mallorquins

Els nous pobladors margalidans tenien casa per tots els carrers del Ràfol de Xaló (l'actual vila de Xaló), tot i que als establiments de 1611, immediatament posteriors a la signatura de la carta pobla, molts apareixen residint plegats al carrer de les Hortes, que a partir d'aleshores els pobladors valencians anomenaren el carrer dels mallorquins. La via que unia el Ràfol de Xaló amb les seves hortes seguia el traçat dels actuals carrers de Sant Rafael i el tros més estret del de les Parres. A principis del segle XVII, era un camí que en la part més pròxima a la població ja estava edificat de cases i, per tant, també se l'anomenava carrer. És un fenomen de desenvolupament urbanístic peculiar d'aquesta època; un altre cas semblant és del carrer de Sant Joaquim, que té el seu origen en l'antic camí que comunicava el lloc amb el Pou de les Figueretes. Aquesta qüestió ja va ser tractada per en Mas i en Noguera a

la seua obra *La terra i la gent del Xaló repoblat* (2007), on en la pàgina 69 apareix la següent reflexió:

“Un carrer i un camí són vies que amb certa freqüència es sobreposen, però cal tenir molt present que pertanyen a trames distintes: el primer a la urbana i el segon a la interurbana, i aquesta realitat dual tindrà el seu reflex en la nomenclatura viària.”

Aquest camí o carrer de les Hortes va adquirir després de l'expulsió dels moriscos una nova denominació: la de “carrer dels Mallorquins”. I, ben mirat, resulta força curiosa l'existència d'un vial anomenat així a un lloc com Xaló on, cap a mitjans del segle XVII, les ¾ parts de la seua població procedien d'aquesta illa; però, aquest fet té una explicació que es pot deduir de l'estudi de dos documents de l'època: d'una banda, la Carta Pobra de 1611 i, de l'altra, el Capbreu de 1635. En la primera data, els repobladors mallorquins encara no eren una majoria, ja que representaven només un 31% del total d'habitants de Xaló⁷⁴. Aquesta proporció va anar augmentant en dècades posteriors fins a convertir-se en hegemònica amb un percentatge situat al voltant del 70% de la població xalonera.

Per la informació que proporciona l'esmentat capbreu, se sap que molts dels primers colons procedents de l'illa es van instal·lar a cases situades a la vora del camí de les Hortes, i la concentració de mallorquins en la mateixa via va acabar influint de manera decisiva en la denominació del carrer. Però, per tal de conèixer més a fons la identitat i les circumstàncies familiars d'aquells nouvinguts, també s'ha fet necessària la consulta dels llibres de l'Arxiu Parroquial de Xaló i, mitjançant la combinació d'unes i d'altres dades, ha estat possible elaborar el següent quadre que resulta força il·lustratiu sobre aquesta matèria:

MALLORQUINS QUE VIVIEN AL CAMÍ DE LES HORTES ("EL CARRER DELS MALLORQUINS")	
Martí Pastor ²	Era natural de la vila de Santa Margalida i fou signatari de la Carta Pobra de 1611. Es va establir a Xaló amb la seua família: Margalida Monjo, la seua muller, i els seus fills Martí, Joan, Isabet, Caterina i Antonina.
Sebastià Mestre, major ³	Com l'anterior era oriünd de la vila de Santa Margalida i, també, va signar la Carta Pobra. Es va instal·lar a Xaló amb la seua primera dona, la Joana Quecles i amb els fills d'aquesta anomenats Sebastià, Miquel, Joan, Jaume, Isabet i Francina.

⁷⁴ Aquesta dada, la recullen n'Antoni Mas i Forners i en Joan-Lluís Monjo i Mascaró [Per poblar lo regne de Valentia... (2002), pàgina 46.]

Baltasar Serra	Aquest colon d'origen margalidà, també, va participar en la signatura de la Carta Pobra. L'any 1635 posseïa diverses cases a Xaló, entre les quals hi havia un solar de casa en lo carrer per hon se va a la horta ⁴ .
Caterina Font	La viuda de Sebastià Mestre major vivia l'any 1635 a una casa d'aquest carrer, la qual li havia estat transmesa per herència del seu marit ⁵ .
Joan Pastor	Aquest margalidà, fill d'en Martí Pastor, era propietari d'una casa al carrer de les Hortes, llegada per son pare en testament i en contemplació de matrimoni l'any 1622 ⁶ .
Rafel Ferrà	També margalidà, fill d'en Pere Ferrà i Isabet Capdebou, tot i que residia a Llíber, posseïa una casa a Xaló en el camí que portava al Pla de les Hortes ⁷ .
Joan Serra	Aquest colon, natural de la vila de Santa Margalida i fill d'en Pere Serra i na Rafela Ciurana, la casa que tenia al carrer de les Hortes li la va deixar al seu fill, el Joan Serra dit el menor, de qui la va heretar la seua viuda, la Caterina Ginard, també margalidana ⁸ .

Mitjançant les dades que s'han fet constar en aquest quadre, es pot arribar a la conclusió que aqueix carrer⁷⁵ hagués pogut ésser anomenat perfectament “dels Margalidans” per mor de la important presència de repobladors d'aquest origen que hi vivien en aquella llunyana època, la de colonització de Xaló després de l'expulsió dels moriscos.

b) Les devocions populars

Quan els repobladors insulars arribaren als llocs d'on havien estat expulsats els moriscs es trobaren amb unes parròquies establides i amb un patronatge ja assentat, amb altars dedicats a advocacions des de la creació –cap a 1535– de les parròquies morisques que seguí la germania valenciana. Cal assenyalar també que ben sovint els rectors que havien acomiadat els moriscs reberen, a partir de 1610, els nous pobladors cristians de natura –o cristians vells– procedents de Mallorca. En general fins i tot els llocs de culte restaren intactes, com és el cas del Real de Gandia, a la comarca de la Safor, on mossèn Joan Baptiste Saragossa assenyala que la partida dels moriscs es produí el dia de Sant Jeroni (és a dir, dia 30 de setembre) i que ben aviat hi varen arribar els nous pobladors, procedents de la vila de Teulada.

El cas de la Baronia de Xaló fou diferent, per mor de la violenta revolta dels moriscs xaloners i lliberans que, a 25 d'octubre de 1609, es negaren a ser expulsats. La revolta produí danys en l'església de Xaló, tal com en deixà testimoni el pare Boronat (1901, p. 294.): “Avisaba el cura párroco de Jalón

---

⁷⁵ De tota manera, cal advertir que en un principi la denominació de “carrer dels Mallorquins” era emprada únicament pels repobladors d'origen valencià (Pere Ruvio i Sebastià Berenguer), tot i que aquesta designació posteriorment es degué generalitzar.

(...) que los moriscos, sus feligreses habían abandonado la población después de cometer horribles sacrilegios”.

Amb l'arribada dels primers colons cristians vells, bona part dels quals eren valencians a Xaló, i tots mallorquins a Llíber, cal suposar que, a grans trets, es degueren adoptar les devocions preexistents i que es degueren reparar els danys ocasionats per la revolta morisca. Tanmateix, hi va haver devocions dels nous pobladors que varen trobar el seu lloc de culte a la parròquia. Aqueix és el cas de Santa Margalida, patrona de la parròquia i vila de Santa Margalida, d'on procedien la majoria dels nous pobladors xaloners, que va arribar a tenir dedicat un dels cinc altars de l'antiga església o capella de Xaló. L'altar ja apareix documentat a la visita pastoral de 1654, i hi torna a aparèixer a les visites de 1725 i 1733. Fins i tot, la festivitat se celebrava a Xaló cada dia 20 de juliol –és a dir, el Dia de Santa Margalida, com encara és anomenat a la vila mallorquina del mateix nom. Així ho recullen els rectors Vicent Garcia i Miquel Gavilà, en el seu llibre sobre la parròquia de Xaló (1986), tot indicant que era sufragada per clavaris. Els esmentats autors també deixen constància com, a partir de 1729, la festa de Santa Margalida canvià de dia. Segons en Gavilà i en Garcia, la festa consistia en “dobla con sermón, por clavario y devotos”. Ben possiblement, el canvi de dia tenia la intenció de fer coincidir el Dia de Santa Margalida amb les festes majors de Xaló. La celebració de la festivitat de Santa Margalida desaparegué durant el segle XIX, tot coincidint amb la construcció d'un nou temple per iniciativa de la duquesa d'Almodóvar, que fou inaugurat a 1826.

El parlar de Xaló

Una altra prova ben clara de l'ascendència mallorquina és la manera de parlar de la gent de Xaló. El seu dialecte local, encara que no conserve els elements més típicament mallorquins, com podrien ser per exemple, pel que fa a la pronunciació, la presència d'una vocal neutra tònica o la neutralització general de les aa i ee àtones; ni els articles derivats d'ipse, ipsa; ni els trets característics de la conjugació verbal insular, com ara, jo som, jo trob, nosaltres trobam, vosaltres trobau; ni formes lèxiques com al·lot, ca, espira, idò, llenegar, nin, qualcú o tèmer-se; sí que es cert que presenta uns quants particularismes que criden l'atenció dins el valencià general i que tenen origen mallorquí, com a conseqüència de la repoblació del segle xvii. En molts d'aspectes coincideix amb el parlar del Marquesat o Marina septentrional, i més especialment amb el de la localitat veïna de Llíber.

En un primer moment només es donà a conèixer la influència lingüística mallorquina en els parlars de Tàrbena i de la Vall de Gallinera, arran dels estudis que realitzaren primerament els filòlegs Pere Barnils (1913) i Mn. Alcover (1918), i després Joan Veny (1972, 1978). Es començà llavors a identificar la parla local d'aquests dos municipis com a mallorquí o salat, perquè l'element lingüístic que els caracteritzava era l'ús de l'article es, sa, en vigor encara hui en el cas de Tàrbena. Es consideraven aquests dos municipis com a illots particulars dins del subdialecte valencià meridional, pel que fa a la història i pel que fa a la dialectologia.

Però va ser sobretot a partir dels estudis històrics d'en Josep Costa (1977-1978) i dels treballs dialectològics d'en Jordi Colomina, "El parlar de la Marina Alta" (1985) i "Mallorquinismes a Tàrbena i a la Marina Alta" (1986) quan es va veure que l'àrea d'influència lingüística mallorquina no quedava reduït a Tàrbena i a la Vall de Gallinera sinó que abraçava un redol important dins del valencià meridional i que tenia com a centre la comarca de la Marina

Alta o Marquesat. Aquesta mateixa línia ha resseguit en Vicent Beltran amb les seues publicacions dedicades a diverses localitats i valls de la Marina, que han culminat amb el seu magnífic treball *El parlar de la Marina Alta*. El contacte interdialectal valencianobaleà (2005), a qui remetem els lectors més interessats en la qüestió lingüística. Aquesta darrera publicació és el fruit d'una treballada veritablement soberga de recopilació dels elements dialectals de la comarca i dels pobles circumveïns, amb unes conclusions lingüístiques que justifiquen definitivament les conseqüències (en aquest cas dialectals) de la repoblació insular del segle xvii al Regne de València. Una d'aquestes conclusions fa referència als pobles on hi ha una major presència d'elements lingüístics de caràcter mallorquinitzant, que constitueixen una subvariant digna de destacar dins del valencià general [Beltran 2005: 319] (vegeu-ne el mapa):

“La zona prototípicament més mallorquinitzant correspon a una vintena de pobles, que van des de les valls interiors de Gallinera, Ebo i Alaguar, amb Castells de Serrella, a Gata, Pedreguer, Jesús Pobre i la Rectoria, passant per Xaló, Llíber i la Llosa, Tàrbena en seria el nexa d'unió”.

Pel que fa a Xaló, diu aquest investigador que, dins de la Marina Alta “Xaló i Llíber es desmarquen de la resta de pobles i presenten, després de Tàrbena, el major nombre de recialles mallorquines” [Beltran 2005: 316]. Cal assenyalar que en Vicent Beltran ja dedicà un article molt il·lustratiu al parlar de Xaló en 1998: “El parlar de Xaló i la influència dels mallorquins”.

Farem una repassada breu d'alguns dels elements que defineixen el parlar de Xaló que són explicats per la influència mallorquina.

a) Característiques fonètiques

Pel que fa a la fonètica, podem veure que Xaló, tot i estar inclòs dins del grup dialectal català occidental, i més concretament dins del valencià meridional, presenta algunes solucions definides com a característiques del bloc oriental [Veny 1998: 19-20], com a resultat d'un empelt demogràfic modern, datat en el segle xvii. Ens referim a les formes *enjonc* o *treure*, en lloc de *junc* o *traure*, o a la pronúncia sense iod inicial de la consonant fricativa sorda quan està en posició intervocàlica o final (per exemple, *axò*, *pex*, i no *això*, *peix*).

Tot i que no hi ha una neutralització sistemàtica de les *aa* i *ee* àtones, com succeeix en els parlars catalans orientals, sí que hi ha una certa tendència a relaxar la *a* en posició pretònica, sobretot si va seguida per *i* tònica (com ara, *m[ð]tí*), i sobretot una sèrie de realitzacions que difereixen del valencià general,

i que podríem explicar com a resultat d'un estadi d'oscil·lació posterior a la vocal neutra del català oriental. Per exemple, es pronuncien en a una sèrie de partícules àtones com *al*, *am*, *at*, *as* (a més de les seues combinacions en posició pretònica: *ma'n*, *ta'l*, *sa'l...*), i una sèrie de paraules com *famella*, *fanàs* o *fanoll*. I es pronuncien en e una sèrie de formes com *demunt*, *devant*, *derrere*, *llegosta*, *llevor* o *segrantana*, i són característics el resultats en aquesta vocal quan coincideixen la e i la a àtona en fonètica sintàctica: per exemple, *què* (ha)s fet?, *sóc de* (a)cí (i no, *qu(è) has fet?* o *sóc d'ací*, com en valencià general).

Encara que no existeix la vocal neutra tònica del català insular, la tendència a obrir la e en una part de la comarca, tant en síl·laba final travada com lliure (com ara, *poqu[è]t*, *r[è]s*, *franc[è]s*), potser en siga una recialla, com assenyalava en Beltran [2005: 45-46].

Així mateix, sol explicar-se també com a mallorquinisme la freqüent presència de l'afèresi de les aa inicials, per exemple, *baejo*, *gulla*, *bella*, *metla*, *nar*, *ribar*, que reapareix en diversos parlars sobretot catalanoorientals. O la variant secorrar per socarrar.

I, encara que no siga exclusiu de Mallorca, és molt interessant de constatar a Xaló la tendència a realitzar en u les oo i uu àtones quan precedeixen una i tònica; per exemple, *cusí*, *·gunia*, *buníssim*, *julivert* o *bullir*, ja que, com indica en Vicent Beltran [2005, annex, mapa núm. 24], deuen ser una derivació dels hàbits articulatoris de la majoria dels seus repobladors siscentistes mallorquins. Com hem vist, la majoria dels qui s'assentaren a Xaló al segle xvii eren nascuts a Santa Margalida, encara que també hi havia aportacions d'altres poblacions mallorquines com Lluçmajor o Alaró en què també són típiques aqueixes solucions en u, i d'Eivissa, on és general el resultat en u de tota o àtona. En minoria quedava un percentatge d'arribats de pobles mallorquins on són característiques les solucions en o, com Ciutat de Mallorca, Manacor o Pollença, i no inflüiren tant en la configuració del parlar local.

Ja dins del consonantisme, són mallorquinitzants també les geminacions de les palatals africades sonores intervocàliques, sobretot si apareixen en contextos no etimològics com en aquest dialecte (per exemple *passé[dj·dj]ar* o *ro[dj·dj]a*), ja que en casos com *fe[dj·dj]e* o *forma[dj·dj]e* són etimològiques i podria tractar-se d'un arcaisme reforçat per la repoblació.

b) Característiques morfològiques

Pel que fa a la morfologia, és un mallorquinisme l'ús de la forma pronon-

minal *els-a* (per exemple: “els-a [alza] donaré això”), o del participi *despert* per al verb *despertar* (per exemple, “M’ha despert a les sis”), de la forma preposicional *devora*; de les formes adverbials *animpassà* i l’any *qui ve*, i així mateix, encara que amb una variació formal posterior, l’ús de l’article personal (per exemple: *el* Jaume, *la* Teresa, *l’*Antònia). I així mateix, encara que no siga exclusiu de les Illes, el fet que a Xaló i al seu entorn es faça servir la preposició locativa i temporal *a* i no *en* com en la resta del valencià, pot interpretar-se com a influència mallorquina (per exemple, *viu a Benissa, vénen a setembre*).

c) *Característiques lèxiques*

Quant al lèxic, poden considerar-se mallorquinismes, per exemple, les formes: *acurçar*, *dissabte* (‘vespra’), *escarrufar*, *gruixat*, *rentar*, *tudar*; *degotís*, *grill* (de la taronja), *nyarco*, *tetina* (ocell); *engorgat* o *encaradis*; i les expressions: *¡Si fóra vera!*, *anar de vega*, *fer la pell* o *obrir en pinte en ample*. Tot i que la presència de determinades formes lèxiques vives també a les Illes encara que no exclusives en lloc d’altres variants més generals en valencià pot fer-nos pensar en un influx mallorquí que les ha afavorides (és el cas, per exemple, de *corc*, *espitjar*, *fíbló*, *frígula*, *maleit*, *rel* o *renyar*).

I així també pot augmentar el nombre de mallorquinismes en alguna resta fossilitzada, com ara, dins d’alguna peça de la literatura popular. Per exemple, la paraula *moix* ‘gat’, en una cançoneta per a jugar amb els infants, que, segons les versions, presenta les variants diminutives *moixetes* o *muixetes*:

·Rapa *muixetes*,
que són xicotetes,
vindrà el gatet
i es menjarà les sopetes,
¡miau! ¡miau! ¡miau! ¡miau!

·Rapa *moixetes*,
que són xocotetes,
el gatet s’ha minjat les sopetes,
no me n’ha guardat cap a mi,
¡garrameu! ¡garrameu! ¡garrameu!

Apèndixs documentals

1. Origen dels signataris de la Carta pobla de 1611 de la Vall de Xaló

(Ràfol, actual Xaló)

Llinatge	altra informació	prenom	origen
Albanell	Jurat	Jaume	Santa Margalida
Andrés		Montserrat	valencià
Andrés	edil	Pere	valencià
Banyuls	jurat	Arnau	valencià
Berenguer		Domingo	valencià
Bernabeu		Andreu	valencià
Bertomeu		Guillem	valencià
Boix		Joan	valencià
Borau		Jaume	valencià ?
Bosch		Joan	?
Castelló		Jaume	Santa Margalida
Ferrer		Antoni	eivissenc
Ferrer		Joan	eivissenc ?
Font		Joan	Santa Margalida
Gavilà		Joan	valencià
Martines		Antoni	castellà
Martines		Lluís	castellà
Masanet		Joan	mallorquí
Mestre		Sebastià	Santa Margalida
Montaner		Mateu	Santa Margalida
Oliver		Bartomeu	mallorquí ?
Pastor		Martí	Santa Margalida
Penyalva		Sebastià	valencià?
Quecles		Sebastià	Santa Margalida
Ridaura		Jeroni	valencià
Ridaura		Nicolau	valencià
Ronda	justícia	Damià	valencià
Ruvio		Francesc	valencià
Ruvio		Pere	valencià
Sala		Joan	eivissenc?
Serra		Baltasar	Santa Margalida
Serra	eivissenc	Joan	eivissenc
Valero		Miquel	valencià
Vallès		Joan	valencià

Llíber

Llinatge	altra informació	prenom	origen
Femenia		Bernat	Santa Margalida
Lull		Pere	Manacor?
Mas		Francesc	Llucmajor
Mas		Miquel	Llucmajor
Mas		Onofre	Llucmajor
Mas		Sebastià	Llucmajor
Mengual		Climent	Llucmajor
Monjo		Antoni	Santa Margalida
Monjo	justícia	Miquel	Santa Margalida
Montserrat		Pere	Llucmajor
Morell		Pere	Llucmajor
Noguera		Joan	Llucmajor
Noguera	jurat	Pere	Llucmajor
Oliver		Pere	Llucmajor
Penya		Francesc	Llucmajor
Pou		Rafel	Llucmajor ?
Puig		Bartomeu	Llucmajor
Puig		Jordi	Llucmajor
Puig		Rafel	Llucmajor
Puigserver		Antoni	Llucmajor
Reus		Llorenç	Llucmajor ?
Ros		Joan	Llucmajor ?
Salvà		Miquel	Llucmajor
Vidal		Miquel	Llucmajor
Vidal		Miquel	Llucmajor
Vidal		Jaume	Llucmajor

2. Origen dels contribuents que figuren en el capbreu (registre de béns) de Xaló de 1635

Núm.	Nom	Llinatge	Altra Informació	Origen	Núm.
1	Jaume	Albanell		Santa Margalida	1
2	Mateu	Albanell	curador dels fills de Sebastià Mestre	Santa Margalida	2
3	Mateu	Albanell		Santa Margalida	3
4	Miquel	Albanell		Santa Margalida	4
5	Sebastià	Berenguer			
6	Joan	Berenguer	i per ella Antonina Serra Vidua		
7	Andreu	Bernabeu	i per ell Francisca Loçana vídua		
8	Lluís	Boscà	i per ell Miquel Mayor curador		
9	Antoni	Calafat	curador d'Onofre Calafat	Santa Margalida	5
10	Antoni	Calafat		Santa Margalida	6

11	Bartomeu	Calbet			
12	Bartomeu	Campamar			
13	Isabet	Capdebou	vídua de Pere Ferrà	Santa Margalida	7
14	Joan	Castelló	i per ell Joana Juan vídua	Santa Margalida	8
15	Catalina	Castells	vídua de Jeroni Vicenç	Santa Margalida	9
16	Martí	Castells		Santa Margalida	10
17	Miquel	Cintes			
18	Joan	Costa			
19	Laudicio	de Pedro Granullers	rector		
20	Miquel	Dolç			
21	Joan	Feliu			
22	Pere	Femenia		Santa Margalida	11
23	Pere	Femenia	curador d'Andreu Femenia	Santa Margalida	12
24	Antoni	Ferrà		Santa Margalida	13
25	Martí	Ferrà		Santa Margalida	14
26	Pere	Ferrà	i per ell Isabet Capdebou vídua	Santa Margalida	15
27	Genís	Ferrer			
28	Antoni	Font		Santa Margalida	16
29	Catalina	Font	vídua de Sebastià Mestre	Santa Margalida	17
30	Joan	Font	mallorquí	Santa Margalida	18
31	Lluís	Font			
32	Martí	Font		Santa Margalida	19
33	Mateu	Font	català		
34	Mateu	Font	mallorquí	Santa Margalida	20
35	Pere	Font	i per ell Catalina Perellona vídua	Santa Margalida	21
36	Pere Joan	Font	Hereu de Pere Font i per ell lo curador Pere Pastor	Santa Margalida	22
37	Jaume	Fornier		Santa Margalida	23
38	Cosme	Garcia		Santa Margalida	24
39	Baptiste	Gavilà			
40	Catalina	Ginarda	vídua de Joan Serra mallorquí		
41	Joan	Jaume	i per ell Margalida Quecles vídua		
42	Joan	Jaume			
43	Joana	Joan	vídua de Joan Castelló	Santa Margalida	25
44	Rafel	Llobera			
45	Francisca	Loçana	vídua d'Andreu Bernabeu		
46	Pere	Martí	batle		
47	Miquel	Mayor	Curador de Lluís Bosçà		
48	Bartomeu	Mengual			
49	Jaume	Mestre	i per ell Miquel Quecles	Santa Margalida	26
50	Sebastià	Mestre	curador de Mateu Albanell	Santa Margalida	27
51	Sebastià	Mestre	i per ell Catalina Font vídua	Santa Margalida	28
52	Antonina	Monjo	vídua de Joan Serra	Santa Margalida	29
53	Margalida	Monjo	vídua de Martí Pastor	Santa Margalida	30
54	Mateu	Monjo		Santa Margalida	31
55	Miquel	Monjo		Santa Margalida	32

56	Gabriel	Muntaner		Santa Margalida	33
57	Mateu	Muntaner		Santa Margalida	34
58	Joan	Noguera			
59	Rafel	Oliver			
60	Rafel	Omar		Santa Margalida	35
61	Miquel	Ordines		Santa Margalida	36
62	Catalina	Pastor	vídua de Joan Font català		
63	Joan	Pastor		Santa Margalida	37
64	Miquel	Pastor	i per ell Margalida Monjo vídua	Santa Margalida	38
65	Pere	Pastor	curador de Pere Joan Font	Santa Margalida	39
66	Pere	Pastor		Santa Margalida	40
67	Martina	Pastora	vídua de Joan Pont	Santa Margalida	41
68	Sebastiana	Pastora	vídua de Rafel Rosselló	Santa Margalida	42
69	Catalina	Perellona	vídua de Pere Font	Santa Margalida	43
70	Anna	Pisana	vídua de Mateu Muntaner	Santa Margalida	44
71	Joan	Pont	i per ell Martí Pastor	Santa Margalida	45
72	Jaume	Puig			
73	Margalida	Quecles	vídua de Joan Jaume	Santa Margalida	46
74	Miquel	Quecles	curador de Jaume Mestre	Santa Margalida	47
75	Tomàs	Reig			
76	Bernat	Ribes	eivissenc		
77	Domingo	Robles			
78	Llorenç	Rosselló		Santa Margalida	48
79	Miquel	Rosselló		Santa Margalida	49
80	Rafel	Rosselló	i per ell Sebastiana Pastora vídua	Santa Margalida	50
81	Francesc	Ruvio	major		
82	Francesc	Ruvio	menor		
83	Pere	Ruvio			
84	Baptiste	Séré			
85	Antoni	Serra	eivissenc		
86	Antonina	Serra	vídua de Joan Berenguer	Santa Margalida	51
87	Gabriel	Serra	fill de Baltasar	Santa Margalida	52
88	Joan	Serra	eivissenc		
89	Joan	Serra	fill de Pere	Santa Margalida	53
90	Joan	Serra	i per ell Antonina Monjo	Santa Margalida	54
91	Joan	Serra	menor i per ell Catalina Ginarda	Santa Margalida	55
92	Martí	Serra	i per ell Bàrbara Castellona vídua	Santa Margalida	56
93	Miquel Joan	Serra		Santa Margalida	57
94	Martí	Server		Santa Margalida	58
95	Joan Antoni	Torres			
96	Antoni	Vicenç	major		
97	Antoni	Vicenç	menor		
98	Jeroni	Vicenç	i per ell Catalina Castells		
99	Jaume	Vidal			

TOTAL DE CONTRIBUENTS	99	%
CONTRIBUENTS ORIGINARIS DE SANTA MARGALIDA	58	58,6

3. Origen dels veïnats o caps de família que apareixen en el cens de Xaló de 1646

núm.	Llinatge	Altra informació	Nom	Origen	núm.
1	Albanell		Jaume	Santa Margalida	1
2	Albanell	Vidal	Jaume	Santa Margalida	2
3	Albanell		Matheu, vídua, la	Santa Margalida	3
4	Albanell		Miquel	Santa Margalida	4
5	Alòs		Grabiell	Santa Margalida	5
6	Berenguer		Juan	valencià	
7	Berenguer		Sebastià	valencià	
8	Berenguer		Sebastià, vídua, la	valencià	
9	Calafat		Nofre	Santa Margalida	6
10	Campamar		Berthomeu	Pollença	
11	Capó		Pere	Santa Margalida	7
12	Castell		Juan	Santa Margalida	8
13	Castell		Martí	Santa Margalida	9
14	Castelló		Pere	Santa Margalida	10
15	Dolz		Miquel	Ciutat de Mallorca	
16	Estalrich		Guillem	Santa Margalida	11
17	Feliu		Juan	valencià	
18	Femenia		Andreu	Santa Margalida	12
19	Femenia		Pere	Santa Margalida	13
20	Ferrà		Antoni	Santa Margalida	14
21	Ferrà		Martí	Santa Margalida	15
22	Ferrà		Pere, vídua, la	Santa Margalida	16
23	Ferrer		Jenís	valencià	
24	Font	Català	Antoni	Catalunya	
25	Font	Mallorquí	Antoni	Santa Margalida	17
26	Font		Joan	Santa Margalida	18
27	Font		Jusep	Santa Margalida ?	
28	Font		Luis	Catalunya	
29	Font		Martí	Santa Margalida	19
30	Font		Matheu	Santa Margalida	20
31	Fornier		Jaume	Santa Margalida	21
32	Garcés		Climent	aragonès	
33	Garcia		Cosme	Santa Margalida	22
34	Gavilana		vídua, la	valencià	
35	Jaume		Juan	Manacor	
36	Llobera		Rafel	Pollença	
37	Mas		Guillem, vídua, la	Llucmajor	
38	Mas		Miquel	Llucmajor	
39	Mengual		Berthomeu	Llucmajor	
40	Mertí		Antoni	valencià	
41	Mestre		Matheu	Santa Margalida	23
42	Mestre		Sebastià, vídua, la	Santa Margalida	24
43	Miñana		Pere	valencià	

44	Molinas		Jusep	Santa Margalida	25
45	Moncho		Antoni	Santa Margalida	26
46	Muntaner		Gabriel	Santa Margalida	27
47	Muntaner		Juan	Santa Margalida	28
48	Muntaner		Miquel	Santa Margalida	29
49	Muntanera		vídua, la	Santa Margalida	30
50	Noguera		Pere	Llucmajor	
51	Omar		Rafel	Santa Margalida	31
52	Ordines		Miquel	Santa Margalida	32
53	Pastor		Juan	Santa Margalida	33
54	Pastor		Pere	Santa Margalida	34
55	Pont		Juan, vídua, la	Santa Margalida	35
56	Pont		Pere	Santa Margalida	36
57	Puix		Jaume	Llucmajor	
58	Puix		Rafel	Llucmajor	
59	Rex		Thomàs	valencià	
60	Ribes		Bernat	eivissenc	
61	Ribes		Juan	Santa Margalida	37
62	Ribes		Miquel	Santa Margalida	38
63	Robles		Domingo	castellà	
64	Roselló		Juan	Santa Margalida	39
65	Roselló		Llorens	Santa Margalida	40
66	Rubio		Francesc	valencià	
67	Rubio		Pere	valencià	
68	Sastre		Rafel, vídua, la	Santa Margalida	41
69	Sere		Batiste	valencià	
70	Serra		Andreu	eivissenc ?	
71	Serra	evey[s]enc (?)	Antoni	eivissenc	
72	Serra		Baltasar	Santa Margalida	42
73	Serra		Grabiel	Santa Margalida	43
74	Serra		Jaume	Santa Margalida	44
75	Serra	de Pere	Juan	Santa Margalida	45
76	Serra		Martí, vídua, la	Santa Margalida	46
77	Serra		Miquel Juan	Santa Margalida	47
78	Serra	de Baltasar	Miquel Juan	Santa Margalida	48
79	Serra	de Baltasar	Antoni	Santa Margalida	49
80	Server		Francesc	Santa Margalida	50
81	Viqt (?)		Juan	?	
82	Vizens		Antoni	Pollença	
83			Bayle, el	valencià	
84			Rector, el	valencià	

TOTAL DE CONTRIBUENTS	84	%
CONTRIBUENTS ORIGINARIS DE SANTA MARGALIDA	50	59,5

4. Població procedent de Santa Margalida (nascuda a Mallorca) documentada com a resident a Xaló en el segle XVII

Núm.	LLINATGE	NOM	FONT	ANY	ALTRA INFORMACIÓ
1	ALBANELL	Mateu	ADV	1611	Marit de na Margalida Serra
2	SERRA	Margalida	APX	1629	Muller d'en Mateu Albanell
3	ALBANELL	Antonina	APX	1622	Filla d'en Mateu Albanell i de na Margalida Serra
4	ALBANELL	Francisca	APX	1622	Filla d'en Mateu Albanell i de na Margalida Serra
5	ALBANELL	Mateu	APX	1622	Fill d'en Mateu Albanell i de na Margalida Serra
6	ALBANELL	Jaume	ADV	1611	Marit de na Catalina Rosselló
	ALBANELL	Jaume	AP Benissa	1643	Fill d'en Jaume Albanell i de Catalina Rosselló
7	ROSSELLÓ	Catalina	ARM ⁹	1629	Muller d'en Jaume Albanell
8	ALBANELL	Margalida	APX	1622	Filla d'en Jaume Albanell i de na Catalina Rosselló
9	ALBANELL	Miquel	APX	1622	Marit de n'Àngela Ferrer
10	ALÒS	Gabriel	APX	1644	Fill d'en Joan Alòs i de na Joana Ordines
11	(A)MENGUAL	Mateu	APX	1630	Mori fadri.
12	BABILONI	Pere	Xaló, APX	1621	Fill d'en Joan Babiloni i de na Catalina Anfós
13	BUADES	Margalida	Xaló, APX	1634	filla d'en Joan Buades i de na Joana Ordines
14	CALAFAT	Onofre	APX	1620	Fill de n'Onofre Calafat i de na Marianna Serra.
15	CALAFAT	Antoni	APB3	1622	Fill de n'Onofre Calafat i de na Marianna Serra. Era canterer.
16	CAPÓ	Antoni	APX	1638	Marit de na Martina Babolina
17	BABOLINA	Martina	APX	1638	Muller de n'Antoni Capó
18	CAPÓ	Pere	APX	1638 1639	fill de n'Antoni Capó i de na Martina Babolina (passà a Senija)
19	CASTELLÓ	Jaume	ADV	1611	
20	CASTELLÓ	Joan	APX	1620	marit de na Joana Joan
21	JOAN	Joana	Xaló, APX	1620	muller d'en Joan Castelló
22	CASTELLÓ	Bàrbera	APX	1621	Filla d'en Joan Castelló i de na Joana Joan
23	CASTELLÓ	Joana	APX	1620	Filla d'en Joan Castelló i de na Joana Joan
24	ESTALRIC	Guillem	APX	1644	fill d'en Gabriel Estalric
25	FEMENIA	Pere	APX, Bateigs	1620	Marit de na Margalida Serra (procedent de Lliber)
26	SERRA	Margalida	APX	1620	Muller d'en Pere Femenia

27	FEMENIA	Gaspar	APX	1625	fill d'en Bernat Femenia i de na Catalina Monjo (procedent de Lliber)
28	FEMENIA	Joan	APX	1632	Fill d'en Bernat Femenia i d'en Bernat Femenia. Era capellà, vicari d'Ondara. (procedent de Lliber)
29	CAPDEBOU	Isabet	ADV	1635	vidua d'en Pere Ferrà (procedent de Lliber)
30	FERRÀ	Antoni	APX	1635	Fill d'en Pere Ferrà i de na Isabet Capdebou (procedent de Lliber).
31	FERRÀ	Margalida	APX	1634	Filla d'en Pere i de na Isabet Capdebou (procedent de Lliber).
32	FERRÀ	Pere	APX	1635	fill d'en Pere Ferrà i de na Isabet Capdebou (procedent de Lliber)
33	FONT	Joan	ADV	1611	Marit de na Margalida Monjo. Anomenat "Mallorqui", per distingir-lo del Joan Font "Català"
34	MONJO	Margalida	APX	1622	Muller d'en Joan Font
35	FONT	Antoni	APX	1630	Fill d'en Joan Font i de na Margalida Monjo
36	FONT	Joan	APX	1634	Fill d'en Joan Font i de na Margalida Font
37	FONT	Macià	APX	1634	Fill d'en Joan Font i de na Margalida Monjo
38	FONT	Margalida	APX	1622	Filla d'en Joan Font i de na Margalida Monjo
39	FONT	Maria	APX	1620	Filla d'en Joan Font i de na Margalida Monjo
40	FONT	Martí	APX	1621	Fill d'en Joan Font i de na Margalida Monjo
41	FONT	Mateu	ADV	1635	Germà d'en Joan Font. Anomenat també "Mallorqui".
42	FONT	Pere	APX	1625	marit de na Martina Guaita
43	GUAITA	Martina	APX	1625	muller d'en Pere Font
44	FONT	Joana	APX	1625	Filla d'en Pere Font i de na Martina Guaita
45	FORNER	Jaume	APX	1620	Espòs de Joana Albanell de Mateu
46	ALBANELL	Joana	APX	1620	Esposa de Jaume Forner i filla de Jaume Albanell
47	GARCIA	Cosme	APX	1622	marit de na Catalina Morell, cad 1595 1613
48	MESTRE	Guisabel	APX	1628	
49	MESTRE	Sebastià	ADV APX	1611 1618	marit de na Joana Quecles
50	QUECLES	Joana	APX	1618	muller d'en Sebastià Mestre
51	MESTRE	Sebastià	APX	1620	Fill de Sebastià Mestre i de na Joana Quecles
52	MESTRE	Miquel	APX	1623	Fill d'en Sebastià Mestre
53	MESTRE	Jaume	APX	1621	Fill d'en Sebastià Mestre i de na Joana Quecles
54	MESTRE	Joan	APX	1621	Fill d'en Sebastià Mestre i de na Joana Quecles
55	MESTRE	Miquel	APX	1620	Fill d'en Sebastià Mestre i de na Joana Quecles
56	MESTRE	Francina	APX	1622	Filla d'en Sebastià Mestre i de na Joana Quecles

57	MESTRE	Isabet	APX	1620	Filla d'en Sebastià Mestre i de na Joana Quecles
58	MESTRE	Martí	APX	1620	marit de na Margalida Monjo
59	MESTRE	Sebastià	APX	1620	marit de na Margalida Albanell
60	ALBANELL	Margalida	APX	1620	muller d'en Sebastià Mestre
61	MESTRE	Sebastià	APX	1620	Fill d'en Sebastià Mestre i de Margalida Albanell
62	MONJO	Margalida	APX	1624	Filla d'en Mateu Monjo i de na Joana Server (procedent de Lliber).
63	MONJO	Miquel	APX	1622	Marit de na Margalida Font. S'establí primerament a Lliber.
64	FONT	Margalida	APX	1622	Muller d'en Miquel Monjo
65	MONJO	Antonina	APX	1622	Filla d'en Miquel Monjo i de na Margalida Font
66	MONJO	Marianna	APX	1625	Filla d'en Miquel Monjo i de na Margalida Font
67	MUNTANER	Joan	APX	1622	Fill d'en Joan Muntaner i de na Catalina Ferragut
78	MUNTANER	Gabriel	APX	1622	Fill d'en Mateu Muntaner i de na Joana Estalric
69	MUNTANER	Mateu	ADV	1611	marit de n'Anna Pisà
70	PISÀ	Anna	APX	1620	muller d'en Mateu Muntaner
71	MUNTANER	Joan	APX	1620	Fill d'en Mateu Muntaner i de n'Anna Pisà
72	MUNTANER	Miquel	APX	1634	Fill d'en Mateu Muntaner i de n'Anna Pisà
73	MUNTANER	Catalina	APX	1627	Filla d'en Mateu Muntaner i de n'Anna Pisà
74	OMAR	Antoni	APX	1625	marit de na Joana Serra
75	SERRA	Joana			muller de n'Antoni Omar
76	OMAR	Joana	APX	1627	Filla de n'Antoni Omar i de na Joana Serra
77	OMAR	Margalida	APX	1621	Filla de n'Antoni Omar i de na Joana Serra
78	OMAR	Rafel	APX	1625	Fill de n'Antoni Omar i de na Joana Serra
79	OMAR	Antoni	APX	1624	marit de na Margalida Planes
80	PLANES	Margalida	APX	1624	muller de n'Antoni Omar
81	ORDINES	Miquel	APX	1621	Fill de Bartomeu Ordines i de Margalida Mengual
82	ORDINES	Joana	APX	1621	Filla d'en Bartom. Ordines i de Sebastiana Pastor
83	PASTOR	Catalina	APX	1620	Era casada amb en Joan Font "Català".
84	PASTOR	Martí	ADV	1611	marit de na Margalida Monjo
85	MONJO	Margalida	APX	1622	muller d'en Martí Pastor
86	PASTOR	Martí	APX	1622	Fill d'en Martí Pastor i de na Margalida Monjo
87	PASTOR	Antonina	APX	1621	Filla d'en Martí Pastor i de na Margalida Monjo
88	PASTOR	Catalina	APX	1630	Filla d'en Martí Pastor i de na Margalida Monjo
89	PASTOR	Isabet	APX	1630	Filla d'en Martí Pastor i de na Margalida Monjo
90	PASTOR	Pere	APX	1629	¿?
91	PASTOR	Francina	APX	1630	muller de n'Antoni Rosselló

92	PERELLÓ	Llorenç	APX	1620	Marit de na Margalida Pastor
93	PASTOR	Margalida	APX	1620	Muller d'en Llorenç Perelló
94	PERELLÓ	Catalina	APX	1625	Filla d'en Llorenç Perelló i de na Margalida Pastor
95	PERELLÓ	Isabet-Joan	APX	1620	Filla d'en Llorenç Perelló i de na Margalida Pastor
96	PERELLÓ	Margalida	APX	1620	Filla d'en Llorenç Perelló i de na Margalida Pastor
97	PERELLÓ	Miquel	APX	1620	Fill d'en Llorenç Perelló i de na Margalida Pastor
98	PONT	Joan	APX	1625	marit de na Martina Pastor
99	PASTOR	Martina	APX	1620	muller d'en Joan Pont, filla de na Margalida Serra
100	PONT	Isabet	APX	1623	Filla d'en Joan Pont
101	PONT	Joan	APX	1620	Fill d'en Joan Pont I de na Martina Pastor
102	PONT	Pere	APX	1620	Fill d'en Joan Pont i de na Martina Pastor
103	QUECLES	Miquel	APX	1621	Germà d'en Sebastià Quecles. Marit de Francina Riera
104	QUECLES	Sebastià	ADV	1611	Germà d'en Miquel Quecles. Marit de na Margalida Capdebou en primeres núpcies i de Margalida Riera en segones
105	RIERA	Margalida	APX	1620	muller d'en Sebastià Quecles
106	QUECLES	Margalida	APX	1621	Filla de Sebastià Quecles i de Margalida Capdebou
107	QUECLES	Macià	APX	1620	Fill d'en Sebastià Quecles i de na Margalida Riera
108	QUECLES	Marianna	APX	1620	Filla d'en Sebastià Quecles i de na Margalida Riera
109	QUECLES	Macià	APX	1630	marit de na Bàrbera Vives
110	VIVES	Bàrbera	APX	1630	muller d'en Macià Quecles
111	QUECLES	Francina	APX	1630	Filla d'en Sebastià Quecles i de na Margalida Riera. Passà a Altea
112	QUECLES	Macià	APAltea	1665	Fill de Sebastià Quecles i de Margalida Capdebou. Passà a Altea
113	QUECLES	Maria	APAltea	1641	Filla de Sebastià Quecles i de Margalida. Potser nascuda a Xaló.
114	RIBES	Joan	APX	1625	Fill d'en Jaume Ribes i de na Joana Castelló
115	RIERA	Antonina	APX	1621	Filla d'en Jaume Riera i de na Joana Mestre
116	RIERA	Joana	APX	1628	Filla d'en Jaume Riera i de na Joana Mestre
117	RIERA	Jaume	ADV	1635	Fill d'en Jaume Riera i de na Joana Mestre. Germà de n'Antonina i de na Joana Riera, que vivien a Xaló. Passà a Altea
118	ROSSELLÓ	Antoni	APX	1631	marit de na Francina Pastor
119	ROSSELLÓ	Rafel	APX	1620	marit de na Sebastiana Pastor
120	PASTOR	Sebastiana	APX	1620	muller d'en Rafel Rosselló

121	ROSSELLÓ	Francina	APX	1627	Filla d'en Rafel Rosselló i de na Sebastiana Pastor
122	ROSSELLÓ	Joan	APX	1620	Fill d'en Rafel Rosselló i de na Sebastiana Pastor
123	SASTRE	Rafel	APX	1643	marit de na Margalida Anfós
124	ANFÓS	Margalida	APX	1643	muller d'en Rafel Sastre
125	SEQUIER	Sebastià	APD	1616	Fill d'en Joan Sequier i de na Catalina Dalmau
126	SERRA	Baltasar	ADV	1611	marit de n'Antonina Estalric
127	ESTALRIC	Antonina	APX	1620	muller d'en Baltasar Serra
128	SERRA	Baltasar	APX	1620	Fill d'en Baltasar Serra i de n'Antonina Estalric
129	SERRA	Pere	APX	1624	Fill d'en Baltasar Serra i de n'Antonina Estalric
130	SERRA	Gabriel	APX	1631	Fill d'en Baltasar Serra i de n'Antònia Estalric
131	SERRA	Jaume	APX	1640	Fill d'en Baltasar Serra i de n'Antonina Estalric
132	SERRA	Joana	APX	1630	Filla d'en Baltasar Serra i de n'Antònia Estalric
133	SERRA	Joan	APX	1622	Fill d'en Pere Serra i de na Rafela Siurana (abans vivia a Llíber)
134	SERRA	Joan	APX	1620	marit de n'Antonina Monjo
135	MONJO	Antònia	APX	1620	muller d'en Joan Serra
136	SERRA	Antònia	APX	1629	Filla d'en Joan Serra i de n'Antonina Monjo
137	SERRA	Martí	APX	1621	Fill de n'Antoni Serra i de n'Antonina Estalric
138	SERRA	Miquel-Joan	APX	1620	Fill d'en Joan Serra i de n'Antonina Monjo, marit de na Isabet Castells
139	CASTELLS	Isabet	APX	1620	muller d'en Miquel-Joan Serra
140	SERRA	Joana	APX	1620	Filla d'en Miquel-Joan Serra i de na Isabet Castells
141	SERRA	Margalida	APX	1645	Mare de na Martina Pastor
142	SERVER	Francesc	Xaló, APX	1643	marit de na Joana Alòs
143	ALÒS	Joana	Xaló, APX	1643	muller d'en Francesc Server
144	SERVER	Francesc	Xaló, APDènia	1638	Fill d'en Francesc i de na Joana Alòs
145	SERVER	Catalina	Xaló, APX	1643	Filla d'en Francesc Server i de na Joana Alòs
146	SERVER	Martí	Xaló, APX	1621	Fill de n'Antoni Server i de na Joana Rosselló
147	VIDAL	Miquel	APX	1622	Fill d'en Joan Vidal i de n'Antonina Estalric

5. Béns d'emigrants margalidans al terme de Santa Margalida (1603, 1613) i al terme de Xaló (1635)

Santa Margalida (1603, 1613)

Font: Estims de 1603 i 1613 (Arxiu Municipal de Santa Margalida, 1812 i 1813)

NOM		LLINATGE	ANY		
Jaume		Albanell	1603		
NÚM	BÉ	LOCAL/ Més informació	EXTENSIO (Ha)	valor	
1	casa	la Vila		110	
1	casa	la Vila		60	
1	terra	Femenia		60	
1	molí			8	
1	milloraments			10	
1	lo que té en casa			5	
1	censal	16 sous pren de Pere Femenia		10	
7				263	

NOM		LLINATGE	ANY		
Mateu		Albanell	1603		
NÚM	BÉ	LOCALITZACIÓ	EXTENSIO (Ha)	valor	
1	casa	la Vila		45	
1	sort	Son Sant Martí		45	
1	lo que té en casa			3	
3				93	

NOM		LLINATGE	ANY		
Cosme		Garcia	1613		
NÚM	BÉ	LOCALITZACIÓ	EXTENSIO (Ha)	valor	
1	casa	junt ab Toni Quetglas		80	

NOM		LLINATGE	ANY		
Mateu		Monjo (menor)	1613		
NÚM	BÉ	LOCALITZACIÓ	EXTENSIO (Ha)	valor	
1	terra	Femenia		50	

NOM		LLINATGE	ANY		
Baltasar		Serra	1603		
NÚM	BÉ	LOCALITZACIÓ	EXTENSIO (Ha)	valor	
1	casa	la Vila		40,0	
1	una bístia			16,0	
1	quarterada i mitja de terra	camp d'en Gran	1,1	40,0	
1	tres cortons	Son Roçelló	0,5	64,5	
1	mitja quarterada	Famenia	0,4	63,3	
			2,0	223,8	

Xaló (1635)

Font: ADPV, e2·4 llibre 44

		NOM	LLINATGE		
		Mateu	Albanell		
NÚM	BÉ	LOCALITZACIÓ	EXTENSIÓ	EXT. (HA)	ALTRA INFORMACIÓ
1	casa	plaça de Xaló			
2	corrals	a la plaça; un solia ésser casa			
1	jornal de terra	el Pla	1	0,5	campa, amb ametlers i figueres
1	jornal de terra	el Pla	1	0,5	campa, amb ametlers, oliveres i figueres
1	jornal de terra	la Solana	4,5	2,2	campa, amb figueres i alguns ametlers
1	jornal de terra	pou del Benibrai	7	3,5	plantat de diversos arbres
1	jornal de terra	la Tarafa	8	4,0	amb vinya, orta, oliveres i garrovers
1	fanecades	la Tarafa	3	0,2	horta
1	fanecada	prop de l'Abeurador	1	0,1	horta
1	jornal de terra	camí del Benibrai	3	1,5	ametlers i altres arbres
11				12,6	

		NOM	LLINATGE		
		Jaume	Albanell		
NÚM	BÉ	LOCALITZACIÓ	EXTENSIÓ	EXT. (HA)	ALTRA INFORMACIÓ
2	casa	carrer de les Roques			
1	jornal de terra	el Pla, prop del pou de les Figueretes	1	0,5	campa
1	fanecades	les Hortes	2	0,2	horta
1	fanecades	les Hortes, vora el camí de Llíber	2	0,2	horta
1	jornal de terra	el Pla	1	0,5	campa amb una figuera
1	jornal de terra	Pla de Llíber (terme de Xaló)	6	3,0	vinya, amb cinc oliveres, figueres i un garrover
1	jornal de terra	Benibrai	7,5	3,7	meitat vinya i meitat camp amb diversos arbres
1	jornal de terra	Pla del Benibrai	7,5	3,7	amb diversos arbres
1	jornal de terra	El Masserof	4	2,0	campa amb ametlers
1	jornal de terra	la Murta	3	1,5	campa amb ametlers
11				15,3	

	NOM	LLINATGE			
	Cosme	Garcia			
NÚM	BÉ	LOCALITZACIÓ	EXTENSIÓ	EXT. (HA)	ALTRA INFORMACIÓ
2	casa	carrer Major			
1	fanecades	les hortes	1	0,1	terra horta
1	jornal de terra	Muntanya de Cuta	16	8,0	Campa amb arbres
1	jornal de terra	El Masserof	4	2,0	campa amb ametlers i garrovers
1	jornal de terra	El Masserof	4	2,0	
1	fanecades	la Murta	3	0,2	campa
1	fanecades	el Pla	8	0,7	campa amb ametlers
8				13,0	

	NOM	LLINATGE			
	Mateu	Monjo (menor)			
NÚM	BÉ	LOCALITZACIÓ	EXTENSIÓ	EXT. (HA)	ALTRA INFORMACIÓ
1	casa	carrer del Molí			
1	jornal de terra	Passula	5	2,5	Campa amb arbres
1	jornal de terra	Passula	7	3,5	part camp, part vinya, arbres
1	corral	la Solana		0,0	per posar eixams d'abelles
4				6,0	

	NOM	LLINATGE			
	Baltasar	Serra			
NÚM	BÉ	LOCALITZACIÓ	EXTENSIÓ	EXT. (HA)	ALTRA INFORMACIÓ
1	solar	carrer dels Olms			
1	solar	carrer dels Olms			posseït pel seu fill Gabriel Serra
1	casa	carrer que va al Masserof			
1	casa	carrer nou [actual d'Alacant]			
2	fanecades	les hortes	2	0,2	terra horta
1	jornal de terra	el Pla de Xaló	3,5	1,7	Campa amb arbres
1	fanecades	Molí del Matari - camí Llíber	52	4,3	campa amb diversos arbres
1	jornal de terra	la Murta	2	0,2	campa amb diversos arbres
1	jornal de terra	el Masserof	4	0,3	campa amb ametlers
1	jornal de terra	la Murta	1	0,1	Campa amb arbres
1	jornal de terra	el Masserof	6	0,5	campa amb ametlers i garrovers
1	jornal de terra	la Solana	7	0,6	campa amb diversos arbres
1	jornal de terra	la Solana	1	0,1	campa
1	jornal de terra	la Solana	7	0,6	Campa amb arbres
15				8,6	

6. Bibliografia

- ALCOVER, Antoni Maria. “Dietari de l'eixida p'el Reyne de València i Catalunya occidental”. *Bolletí de la Llengua Catalana*, X (1918), p.172-176.
- ARDIT LUCAS, Manuel (1993). *Els homes i la terra del País Valencià (segles XVI-XVIII)*. Barcelona.
- BARCELÓ RAMIS, Guillem. “Aproximació a l'estudi socioeconòmic d'un districte senyorial a Mallorca: Muro 1578”. *Revista d'Història Econòmica* (1998), p. 39-64. Mallorca.
- BARNILS, Pere. “Zur Kenntnis einer mallorquinischen Kolonie in Valencia”, *Zeitschrift für romanische Philologie*, 36, (1913) pp. 601-607 [reproduït dins l'Anuari de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura, VI, pàg. 181-188, 1933].
- BELTRAN CALVO, Vicent. “El parlar de Xaló i la influència dels mallorquins”, article publicat dins el Programa de festes de Xaló 1998, (1998), Xaló.
- “Els parlars mallorquinitzants de la Marina”. *Caplletra*, 26 (1999), p. 171-191.
- (2005). *El parlar de la Marina Alta. El contacte interdialectal valencianobalear*, 2 vols., Universitat d'Alacant, Alacant.
- BOIX, VICENT (1865): *Vida y escritos de la venerable Sra. María de Jesús, fundadora del convento de religiosas agustinas descalzas de la villa de Jávea, Dénia*.
- BORONAT Y BARRACHINA, Pascual (1901). *Los moriscos españoles y su expulsión. Estudio histórico-crítico*, Valencia.
- CASIMIRO CAMPOS, Josep-Carles; SANSALONI MARTÍ, Encarna. “L'expulsió dels moriscos i les cartes pobles del Senyoriu de Santa Maria de Valldigna (1609-1648)”. *L'Avenc. Revista d'investigació i assaig de la Valldigna*, núm. 4 (1998), p. 13-21.
- CISCAR PALLARÈS, Eugenio (1997). *La Valldigna, siglos XVI y XVII. Cambio y continuidad en el campo valenciano*. València.
- COLOMINA, JORDI. “Mallorquinismes a Tàrbena i a la Marina Alta”, *Actes del 7è Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Abadia de Montserrat, (1986).

- COSTA MAS, Josep (1977). El Marquesat de Dénia. Estudio geográfico. València.
- "La repoblació mallorquina en la Marina alta i el seu entorn en el segle XVII". *Trabajos de Geografía*, 34, (1977-1978), p. 87-91. Mallorca.
  - "De les rels... a la llavor", Programa de Festes de Xaló 1983, (1983), Xaló.
  - "Evolució urbana de Xaló". Programa de festes de la Mare de Déu Pobra, (1991).
- CUEVAS CASAÑA, Joaquim (1991). La població valenciana en la Edad Moderna. La Marina en los siglos XVI, XVII, XVIII. Alacant.
- DEYÀ, Miquel Josep; MAS, Antoni; ROSSELLÓ, Ramon (2002). Història d'Alcúdia. El segle XVI, Alcúdia.
- FERRER FLÓREZ, Miguel (1974). Población y propiedad en la cordillera septentrional de Mallorca (evolución histórica). Mallorca.
- FIOL, Pere; Rosselló, Ramon; Payeras, Damià (1991). Història de Muro. Vol IV (1516-1715). Mallorca.
- FONT OBRADOR, Bartomeu (1982). Historia de Lluçmajor. Volumen cuarto. El siglo XVII. Mallorca.
- FURIÓ DIEGO, Antoni (1995). Història del País Valencià. València.
- GAVILÀ PERELLÓ, Miguel - GARCÍA MORANT, Vicente (1986). Apuntes para una futura historia de la Parroquia de la Natividad de Nuestra Señora de Jalón. Publicaciones históricas de la Parroquia de Jalón.
- GINER GUERRI, Severino (1995). Historia de Murla, Institut d'Estudis "Juan Gil-Albert", Alacant.
- GUAL VILÀ, Valentí (1991). "Gavatxos", gascons, francesos. La immigració occitana a la Catalunya moderna (el cas de la Conca de Barberà). Barcelona.
- JOVER AVELLÀ, Gabriel (1998). "Nobleza terrateniente y crecimiento agrario. Mallorca en la segunda mitad del siglo XVI". A: (1998). Felipe II y el Mediterráneo. València.
- JUAN VIDAL, Josep (1987). "Aproximación a la coyuntura agraria mallorquina en el siglo XVI". *Studia histórica. Historia Moderna*, vol V, 27-139. Salamanca.
- (1991). "Evolución demográfica en Mallorca bajo los Austrias" A: (1991). La Evolución demográfica bajo los Austrias, p. 241-248. Alacant.
  - (1996). El sistema de gobierno en el Reino de Mallorca, Mallorca.
  - (2008). "Gobierno del reino de Mallorca". La monarquía de Felipe III: los reinos. Volumen IV. Madrid, p. 332-389.
- LAPARRA LÓPEZ, Santiago. "Bandolers a la Safor". Ullal (1983), p. 5-17. València.
- (1992). Los Borja y los moriscos. València.
- LLORET, Paz. "Los intentos repobladores del señor de Olocau después de la expulsión

de los moriscos”. *Estudis. Revista de Historia Moderna* (2003), p. 345-365. València
MAS I FORNERS, Antoni (1997). *Mapa de la Vila de Santa Margalida en el segle XVII, Santa Margalida.*

- *Desposseïssió pagesa, creixement i concentració de la població: Santa Margalida, 1459-1595. Treball de tercer cicle.*

MAS I FORNERS, Antoni; MONJO I MASCARÓ, Joan-Lluís. “Repobladors mallorquins al Sud del País Valencià després de l’expulsió dels moriscs. Cap a un estat de la qüestió”. *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, 56 (2000), p. 275-296. Mallorca.

-(2001a): “Repobladors mallorquins a la Marina Alta i Baixa del País Valencià (segle XVII). El cas de Manacor”. *I Jornades d’estudis locals de Manacor* (5 i 6 de maig 2000), Manacor, pp. 209-217.

- (2001b). “Sobre l’origen dels repobladors de Llíber al segle XVII”. *Revista Festes de Llíber*. 2001. Llíber.

- (2002a). “La mallorquinització onomàstica a la València del segle XVII. L’aportació de la vila de Santa Margalida”. A: *Congrés Internacional de Toponímia i Onomàstica Catalana*, València, p.119-144.

- (2002b). *Per poblar lo regne de València. L’emigració mallorquina al País Valencià en el segle XVII*. Mallorca.

-(2003). “Els llinatges de creació mallorquina com a eina de l’estudi de l’onomàstica del País Valencià”. A: *XXIX Col·loqui de la Societat d’Onomàstica*. p. 523-551 (València).

- (2004). “Tothom se’n va a la població de València. L’emigració mallorquina al Regne de València en el segle XVII”, *Butlletí de la Societat Catalana d’Estudis Històrics*, XV, Barcelona, 2004, p. 89-112.

MAS I FORNERS, Antoni; MONJO I MASCARÓ, Joan-Lluís; MAS I MARTÍ, Josep (2006). *Llíber i Lluçmajor, les arrels històriques d’un agermanament*. València.

-(2007). *Santa Margalida i Tàrbena. Els fonaments històrics de l’agermanament*. Santa Margalida.

MAS I MARTÍ, Josep; NOGUERA I MENGUAL, Jaume. ‘El paisatge urbà de Xaló al segle XVII’, *Programa de festes de la Mare de Déu Pobra*, (2006), Xaló.

- (2007). *La terra i la gent del Xaló repoblat*. València.

- *El lloc i terme de Llíber al segle XVII*. *Aguaits*, 26, Valencia, (2008), p. 7-61.

MATEU LLOPIS, Felipe. “Sobre el régimen señorial en los lugares de repoblación del Reino de Valencia en el siglo XVII. Los ‘Capítulos del Lloch de Barcheta’ (1617)”, *Anales del Centro de Cultura Valenciana*, XXVII (1966), p. 57-82. València.

MAYOL I LLOMPART, Antoni (2001). *Distribució de la riquesa a Alcúdia en el segle XVI. Aproximació a través dels llibres de taxa i estim*. Alcúdia.

- MOLL, Francesc de Borja. "Els mallorquins de la Vall de Gallinera". Boletín del Reino de Mallorca, I (1946), p. 4-5. València.
- MONSERRAT, Miguel (2002). 'La Carta Pobla de Xaló i Llíber', transcrita per Miguel Monserrat Cervera. Ajuntament de Xaló.
- NADAL, Jordi; GIRALT, Emili (2000). Immigració i redreç demogràfic. Els francesos a la Catalunya dels segles XVI i XVII. Barcelona.
- PÉREZ SOLER, Vicente (1974). La Hoya de Buñol: la tierra y el hombre. València.
- PLA ALBEROLA, Primitivo J. (1984). La población del marquesado de Guadalest en el siglo XVII. Alacant.
- PONS PONS, Valentín (1998). El señorío de Sumacàrcer en el siglo XVII: la expulsión de los moriscos y la repoblación cristiana. Sumacàrcer.
- RAFAT SELGA, Francesc (1993). Masos, safrà, occitans i pesta negra. Estudis d'història de la Catalunya central. Manresa.
- SANCHÍS COSTA, José; GIL PERICÀS, Francisco (1987): Rasgos históricos de Almoines, Publicacions de l'Ajuntament d'Almoines, Almoines.
- SASTRE, Florenci (1986). "Repobladors de Menorca després del saqueig de Ciutadella", Societat d'Onomàstica. Bolletí Interior, XXVI, desembre, p. 22-28.
- SEGURA DE LAGO, Joan (1975). Llinatges d'un poble valencià. Algemesí. Estudi històric i demogràfic (1433-1850). València.
- SERRA I BARCELÓ, Jaume (1997). Els bandolers a Mallorca (ss. XVI-XVII), Mallorca.
- SERRA DE GAYETA, Francesc (1982). "Una expedició de pollencins a l'illa de Sardenya l'any 1599", Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana, 39, Mallorca, p. 265-267.
- SEVILLANO COLOM, Francesc (1974). "La demografia de Mallorca a través del impuesto del morabatí: siglos XIV, XV i XVI". Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana, XXXIV (1974), p. 233-273. Mallorca.
- TORRES MORERA, Juan Ramón (1969). Repoblación del reino de Valencia tras la expulsión de los moriscos. València.
- VAQUER BENNÀSSAR, Onofre (1978). Aspectes socio-econòmics de Manacor al segle XVI, Mallorca.
- (1987). Una sociedad del antiguo régimen. Felanitx y Mallorca en el siglo XVI. Palma.
  - (1991). Història de Manacor. El segle XVI. Mallorca.
  - (2001). "Migracions a Felanitx als inicis de l'edat moderna", I Jornades d'Estudis Locals de Felanitx, Felanitx, 253-322.
- VENY CLAR, Joan. "El llegat lingüístic mallorquí a Tàrbena (Alacant)". Lluç, núm. 614 (1972), p.18-20. Mallorca.

- (1984). *Estudis de geolingüística catalana*, Edicions 62, Barcelona.

- (1998). *Els parlars catalans (síntesi de dialectologia)*, Moll, Palma.

VICENS, Josep (1986). “Els mallorquins a les parròquies de Pego, Alcalà i Patró (I)”, *Festes de Pego*, Pego.

- (1987). “Els mallorquins a les parròquies de Pego, Alcalà i Patró (II)”, *Festes de Pego*, Pego.

Notes de les taules i gràfiques

---

1 A la CP 1611 trobem un Joan Serra amb la indicació “d’Eivissa”, ben possiblement perquè ja hi seria el Joan Serra margalidà.

2 Un censal constituït a favor de la parròquia de Xaló el 14 de juny de 1627 per na Margarida Monjo, en aquell moment la seua viuda, i carregat sobre una casa propietat d’en Martí Pastor, situada al camí de les Hortes, ha permès la identificació del carrer on residia aquest margalidà, on tenia almenys dues cases (Arxiu Parroquial de Xaló, signatura E 5·1, full 188)

3 En el Capreu de 1635 s’esmenta que en Sebastià Mestre tenia una casa al carrer de les Hortes, la qual fou donada per la seva segona dona, la margalidana Caterina Font, al seu gendre, n’Antoni Font, natural de la mateixa vila, en contemplació de matrimoni (Arxiu de la Diputació Provincial de València, signatura e 2·4, llibre 44).

4 Aquesta informació prové també del Capbreu de 1635.

5 Ídem.

6 Ídem.

7 Ídem.

8 Ídem.

9 P-736 f. 96-98.

